

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2005

magazin istoric

Anul XXXIX – serie nouă – nr. 5 (458)
mai 2005

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

1 Frumusețea, distincția și noblețea Ecaterinei Cercheza n-au putut influența părerile contemporanilor despre domnia fiului ei Ștefăniță (portretul doamnei pictat pe spătarul tronului său de la Mănăstirea Golia)

2 „Luați-l de aici pe acest bătrân, cu care nu vreau să mă mărit” – este strigătul disperat al unei tinere din veacul XVII, înfățișată în acest tablou de Louis Leopold Boilly. Autoritatea părintească, deopotrivă cu regulile matrimoniale ale epocii îi porunceau însă să se supună. Amestecul în viața privată a femeii nu era singura agresiune la statutul ei, după cum se poate citi în acest număr, despre doamnele din Londra

3 În nici o altă zonă a Norvegiei nu veți găsi atât de multe muzee ca în capitala țării, Oslo, și împrejurimile ei. Muzeul corăbiei vikinge (imaginea de sus), de pildă, găzduiește ambarcațiuni și obiecte din timpul „războinicilor mărilor”, iar Muzeul Kon Tiki expune pluta originală din lemn de balsa, care a traversat Oceanul Pacific, din Peru în Polinezia, în 1947 (expediția lui Thor Heyerdahl)

4 Într-un moment mai dificil din viața lor, Veneția a reprezentat o oază de împăcare pentru regele Carol I și regina Elisabeta. În imagine: Villa Pisano și parcul amenajat în 1735

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEI,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician**

DINU C. GIURESCU

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3, sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283 (secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1. Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

mai

2005

5 Veniți de luați lumină!

*Ceremoniale
de Sfintele Paști*

S. ISPAS

ȘAPTE ANI
DE RĂZBOI,
ȘASE DECENII
DE PACE?

4 Victoria ca miraj

B.H. LIDDELL HART

10 Corespondență de război Roosevelt- Churchill-Stalin

V. IONESCU

17 Al doilea război mondial, o cheie pentru lumea de azi

M. IONESCU

26 Solidaritate panamericană

*Participarea
Americii Latine*

C. BUȘE

12; 14; 20; 24; 27; 28

**Voci vii
din tranșeele morții**

Din ziua capitulării

V. COSMA,
C. ISĂRESCU,
O. ADLER,
I. MURARIU,
I. LĂCUSTĂ,
GH. LĂCĂTUȘU

30 8 sau 9 mai 1945?

61 Prețul Germaniei

T. STĂNESCU-
STANCIU

PRIN MARILE
TEMPLE ALE
TIMPULUI
SUSPENDAT

33 Muzee scandinave în aer liber

M. NICOLAU

37 Contele și contesa de Vrancea în orașul lagunelor

*Familia regală română
la Veneția*

I. BULEI

PROFESORUL
DE ISTORIE
ÎN REVISTĂ

41 Monumentele lui 1877 la Calafat

M.R. ROȘU

LEGENDA
ȘI TEMEIUL
EI ISTORIC

44 Papură Vodă

S. IFTIMI

49 Românii popoarelor megieșe

*Iradeaua libertății
dată de Abdul Hamid
în 1905*

GH. ZBUCHEA

54 Tehnici de deznaționalizare

*Românii din Banatul
sârbesc
în perioada interbelică*

G. I. ANDREI

EVENIMENT

58 Marea Britanie la Marea Neagră

*Colocviu româno-
britanic de istorie*

D. MATEI

92 Concursul Eustory

93 Pentru refacerea centrului financiar- bancar al Bucureștilor

*Simpozion dezbateri la
Banca Națională a
României*

M. ȘTEFAN

EXCLUSIVITATE

59 Dușmanul de clasă se ascunde în plic

N. GHOUAS

62 Părintele music hall-ului american

Avram Goldfaden

M. RADNEV

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

67 România acum 100 ani

G. FILITTI

ISTORIE TRĂITĂ

71 Când libertatea venea de la München

*Amintiri
de la „Europa Liberă“*

N. STROESCU-
STÎNIȘOARĂ

76 Dar pentru care fapte?

*Medaliile Războiului
de Independență*

S. CÂLȚIA

CITITORII ÎNTREABĂ, ISTORICII RĂSPUND

77 „Țepeșii“ Evului Mediu

*Pe marginea unui film
de cultură istorică*

C. REZACHEVICI

83 Amintiri amare

O dramă din Basarabia

E. CHELE

87 Teroare și zvonuri în Londra secolului XVIII

HOOVER INSTITUTION

91 Brutus Coste avertizează

RUBRICI

66 Pentru biblioteca dumneavoastră

48; 94; 95

**Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog**

CUM A ÎNCEPUT RĂZBOIUL?

La 1 aprilie 1939, presa internațională a difuzat știrea potrivit căreia Cabinetul domnului Neville Chamberlain renunțase la politica de împăciuire și de neamestec și anunțase că Anglia avea să apere Polonia împotriva oricărei amenințări din partea Germaniei, cu scopul de a asigura pacea în Europa.

Cu toate acestea, la 1 septembrie Hitler a trecut mărșăluind frontiera poloneză. Două zile mai târziu, după ce îi ceruseră zadarnic să se retragă, Anglia și Franța au intrat în luptă. Începuse o nouă conflagrație europeană, care s-a transformat în cel de-al doilea război mondial.

Aliații occidentali au intrat în război cu un dublu obiectiv. În primul rând, voiau să-și îndeplinească promisiunea de a prezerva independența Poloniei. Telul final îl constituia înlăturarea unei potențiale amenințări la adresa lor și, implicit, asigurarea propriei securități. Până la urmă, însă, au dat greș în ambele cazuri. Nu numai că nu au izbutit să împiedice de la bun început înfrângerea Poloniei, iar apoi împărțirea ei între Germania și Rusia, ba mai mult, după șase ani de război încheiat printr-o victorie aparentă au fost nevoiți să accepte dominația Rusiei asupra

B.H. LIDDELL HART

Poloniei – abandonându-și angajamentele față de polonezi, care luptaseră de partea lor.

În același timp, ca o consecință a tuturor eforturilor orientate în direcția distrugerii Germaniei hitleriste, Europa a ajuns atât de devastată și de slăbită, încât n-ar mai fi rezistat în fața unei noi amenințări, iar Anglia, alăturându-se vecinilor săi europeni, intrase într-o stare de jalnică dependență față de Statele Unite.

Acestea sunt realitățile dure ce constituie substratul unei victorii spre care s-a năzuit cu ardoare, dar care a fost înregistrată cu prețul unor mari sacrificii – după ce colosala greutate a Rusiei și a Americii fusese atrasă în balanță împotriva Germaniei. Deznodământul a spulberat vechea iluzie populară potrivit căreia „victorie” înseamnă pace. A confirmat, în schimb, valabilitatea experiențelor trecute, conform cărora victoria este „un miraj în deșert” – deșertul creat de un lung război, atunci când este purtat cu arme moderne și un arsenal de mijloace practic nelimitat.

(Istoria celui de-al doilea război mondial, vol. I, pp. 9-10, Editura Orizonturi, București)

pascale, rituale, al căror reflex îl găsim astăzi în complicatul cod alimentară care este specific Paștelui, încă o dovadă a vechimii tradițiilor creștine păstrate în cultura populară românească.

Un frumos obicei tradițional recomandă românilor să îmbrace de Paști lucruri noi. Înnoirea aceasta este o formă exterioară, vizibilă oricui este dispus să cunoască și să înțeleagă schimbarea interioară, sufletească, pe care se cuvine să o trăiască fiecare. Amintește de primele secole când, cu ocazia acestei sărbători, erau botezați catehumenii. Despre ei se spunea că îmbrăcau „haina luminii“, botezul însuși mindundu-se iluminare. Cu acest prilej ei îmbrăcau veșminte albe, confecționate pentru acest eveniment special.

Referitor la calitățile și rolul timpului în viața omului și în relația acestuia cu divinitatea, s-au scris pagini de mare subtilitate teologică și filosofică. Omul modern are tendința să absolutizeze timpul, care nu este decât un „interval între Dumnezeu și omul creat“. Omul depășește timpul trecând spre veșnicie, pentru că poartă nădejde și trăiește pocăința. Paștele, cu toate recomandările din tradiție legate de sărbătorire, îi oferă acestuia cadrul perfect pentru a cunoaște asemenea trăiri speciale.

Cea mai semnificativă și emblematică componentă a sărbătorii pascale este însă lumina. Sub semnul ei stau cele mai importante acțiuni pregătitoare – focurile de Măcinici, cele de Lăsata secului sau de Blagoveštenie, lumânările pe care le primesc finii de la nași de lăsatul secului și, mai ales, focurile

Femeile se întorc de la biserică, unde au făcut parastas de Sămbăta lui Lazăr, Valea Ursului, Pitești

din curți și cimitire, care se făceau și încă se mai fac în unele zone din sudul țării, în Joia mare, înainte de răsăritul soarelui, focurile aprinse în curțile bisericilor în noaptea Învierii. Acestora li se asociază lumânările care însoțesc toate pomenirile morților, care sunt aprinse în joia și vinerea mare, culminând cu aprinderea luminii din noaptea Învierii.

Pentru ortodocși lumina aceasta este expresia cea mai abstractă a manifestării prezenței divine, alegorie și simbol, totodată. Noaptea Învierii, când „se dăruiește lumină“, este, pentru românii ortodocși, sărbătoarea la care participă cel mai mare număr de persoane, practicanți constanți sau numai ocazionali la manifestările de cult. Pen-

tru cei care împărtășesc această confesiune, ceremonia Lumînii

Sfinte este asociată cu istoria miracolului aprinderii luminii în ziua de Paști la Mormântul lui Hristos din Ierusalim.

Documentele liturgice și relatările pelerinilor oferă informații a căror similaritate este evidentă, în care se pot citi teama și bucuria, uneori îndoiala, dar și speranța. Unii dintre cei care au cercetat istoria evenimentului consideră că cea mai veche relatare este cea a lui Eusebiu din Cezareea, care în istoria sa bisericească amintește minunea salvărită de episcopul

Narcis, care a trăit la sfârșitul secolului al II-lea și care în timpul priveghiului din noaptea de Paști, când s-a isprăvit untdelemnul din candelile de la Sf. Mormânt, a rostit o rugăciune asupra apei, care a ars ca untdelemnul în noaptea sfântă.

Călugărița pelerină Egeria (Sylvia), care a petrecut sărbătorile Floriilor și Paștelui la Ierusalim în anul 384, menționează ceremonia *Lucernarium*, când toate făcliile și lumânările aprinse produc o lumină puternică. Fără a fi explicit menționat miracolul Luminii Sfinte, este evidentă prezența acestui element ca o formă de exprimare a energiei divine. Prima relatare clară asupra ceremoniei aparține călugărului

Bernard, care a participat la eveniment în anul 870, în biserica din Ierusalim.

De atunci și până astăzi relatările celor care au petrecut sărbătoarea Paștelui la Ierusalim și au participat la ceremonia Luminii Sfinte din Bise-

rica Sf. Mormânt sunt foarte asemănătoare. Asemenea istorii minunate au alimentat și întărit credința în manifestarea puterii divine în ziua Paștelui, de-a lungul sutelor de ani în

care românii pelerini, deveniți hagii, reveneau printre alii lor pentru a le întări credința în puterea mântuitoare, tămăduitoare, protectoare a luminii. ■

In ziua de Gioia-acea mare iaste acestu obicei, de iase Domnul la bisearea cea mare cu toată boerimea, slujându întru această zi sfânta liturghie însuși mitropolitul țării, numai cu preoții curții și cu doi sau și trei diiaconi; și după săvârșirea cântării [...]merge Domnul de să închină la toate sfintele icoane pe obicei, cerându-și ertăciune de la boerime și de la norod și-și merge la strana sa și la vreme merge de să pricistuește cu svintile taine; după Domnu, beizadelile și apoi toți boerii pe rânduială. Și eșindu Domnul din biseară, merge în spătărie cu toată boerimea; și era întâi obiceiul de să da câte un pahar de vin la toții boerii carii era împărtășiți sfintelor taine, apoi cahfea. Și de iaste voia Domnului și poștește să să facă umivanie (adecă niptira) [ceremonialul spălării picioarelor - S.I.], după cafea iase Domnul la umivanie, care să face în meidanul curții din lăuntru (de iaste vreme bună), unde și Doamna cu toate giupâneasile privăscu acea sfântă taină, care să săvârșăste de însuși mitropolitul țării, făcându-să spălarea după toată rânduiala bisericii. Însă cându să face spălare, iaste obiceiul a să da de la visterie mitropolitului, o fotă de ceale bune, cu care se împregiură și un burete și un prosop de ceale bune cu care șterge picioarele ucenicilor. Acestea, după spălare, rămân a mitropolitului. Și îndată suindu-să Domnul sus, mergu și boerii toți pela casele lor. Încă să mai dă de la visterie 10 lei bani

Foc de Joii Mari, în județul Gorj

și un postav, de cele cotelu câte 1 leu, la obrazul acel ce să află în locul Iudei.

La un ceas din noapte, mitropolitul, episcopii, alții arhieriei și igumenii greci, câți sântu rânduiri de mitropolitul

și toată boerimea, vin la biseară și iase și Domnul la slujba celor 12 sfinte evanghelii. Și cea dintâi evanghelie să citește de mitropolitul țării și după dânsul alții arhieriei, episcopii și igumenii; dar evangheliia cea mai după urmă, o citește diiaconul curții în amvon.

În ziua sfintei și marii Vineri, iase Domnul iarăși la biseară cea mare la ceasuri, făcându-să și vecernia cu sărutarea epitafulului totu odată; și la 6 ceasuri din noapte, spre Sâmbătă, iaste obiceiul de iase Domnul iarăși la biseară cea mare și la canonul cel dintâi *să face dare de făclii de ceară la toți* [subl. S.I.]; și după slavoslovie să scoate aerul, mergându Domnul cu mitropolitul alătura înaintea aerului, cu tot alaiul și cu boerii cei mari pe urma Domnului și a mitropolitului, *toți cu făclii aprinse, cum și celalalt norod* [subl. S.I.] Și eșindu din biseară, să scoabă pe scara cea mare și mergu pe bute din lăuntru curții, unde și scaune sântu gătite pentru aer în mijloc, iar pentru Domnul și ceilalți, la locurile ceale obicinuie și acolo să face și sărutarea aerului, de toți, pe obiceiul.

(Literatura românească de ceremonial – *Condica lui Gheorgachi*, 1762. Studiu și text de Dan Simonescu, București, 1939)

Al doilea război mondial

*Președintele american
Franklin Delano Roosevelt*

*Primul ministru britanic
Winston Churchill*

*Liderul sovietic
Iosif Vissarionovici Stalin*

Cum îți așterni, așa dormi: în decembrie 1944, într-un oraș de pe frontul de Vest, cancelarul Adolf Hitler, cu fața preocupată și întunecată, descurajat de distrugerile războiului

MINICRONICĂ APOCRIFĂ

Poseorul colecției revistei Magazin istoric dispune de o bogată bibliografie a istoriei celui de al doilea război mondial. În paginile ce urmează vă propunem o rememorare a unor momente esențiale din desfășurarea confruntării, începând cu vara anului 1941, pe și în jurul teatrului european de operațiuni, așa cum apar ele din corespondența purtată de președinții americani F.D. Roosevelt și H. Truman, primul ministru britanic W. Churchill și liderul sovietic I.V. Stalin. Intervențiile noastre sunt cuprinse între paranteze drepte.

ANUL 1941

8 iulie (Churchill către Stalin): Ne bucurăm cu toții aici foarte mult că armatele ruse opun o rezistență atât de fermă, de curajoasă și de dărză invaziei cu totul neprovocate și crâncene a naziștilor [la 22 iunie 1941 Germania și aliații ei, între care și România, atacau U.R.S.S.]. În măsura în care ne vor permite timpul, condițiile geografice și resursele noastre crescânde, vom face totul pentru a vă da ajutor. Dacă războiul se va prelungi, ajutorul pe care vi-l vom putea acorda va fi din ce în ce mai mare.

18 iulie (Stalin către Churchill): Situația trupelor sovietice pe front rămâne

încordată. Rezultatele neașteptatei violări a pactului de neagresiune [Ribbentrop-Molotov] de către Hitler și atacul prin surprindere împotriva Uniunii Sovietice, care a creat un avantaj pentru trupele germane, continuă să se răsfrângă asupra situației trupelor sovietice... Mi se pare, de asemenea, că situația militară a Uniunii Sovietice și, în același timp, a Marii Britanii s-ar îmbunătăți considerabil dacă în vest (Franța de nord) și în nord (Arctica) s-ar crea un front împotriva lui Hitler.

21 iulie (Churchill către Stalin): Din prima zi a atacului german împotriva Rusiei am examinat posibilitatea unei ofensive împotriva Franței ocupate și a Olandei. Șefii

statelor majore nu întrevăd posibilitatea unei acțiuni de asemenea proporții...

4 august (Stalin către Roosevelt): U.R.S.S. acordă mare importanță problemei neutralizării Finlandei și separării ei de Germania.

3 septembrie (Stalin către Churchill): Stabilizarea relativă a frontului pe care am reușit să o obținem acum trei săptămâni a eșuat în urma transferării pe frontul de răsărit a 30-34 de divizii germane de infanterie proaspete și a unui număr uriaș de tancuri și avioane, precum și în urma unei puternice activări a 20 de divizii finlandeze și a 26 de divizii românești. Germanii consideră că pericolul dinspre vest e un bluf și că își pot

Conferința de la Moscova, din octombrie 1943; de la dreapta: ministrul Afacerilor Externe britanic Anthony Eden, comisarul poporului pentru Afaceri Externe V.M. Molotov (U.R.S.S.), secretarul de stat american Cordell Hull

transfera fără nici un risc toate forțele din apus spre răsărit.

3 octombrie (Stalin către Churchill): Nu vă ascund că în urma unui șir de împrejurări nefavorabile pe frontul nostru și a evacuării unui nou grup de întreprinderi, nevoile noastre actuale de aprovizionare militară nu sunt complet acoperite prin hotărârile luate de comun acord la Conferință [de la Moscova, prima conferință a reprezentanților Uniunii Sovietice, Marii Britanii și S.U.A., începută la 29 septembrie 1941, la care s-au stabilit proporțiile colaborării între cele trei state aliate].

4 noiembrie (Stalin către Roosevelt): Guvernul sovietic a primit cu sincere mulțumiri, ca pe un sprijin important, hotărârea dumneavoastră, domnule președinte, de a acorda Uniunii Sovietice un împrumut de un miliard de dolari fără dobândă, pentru plata echipamentului militar și a materiilor prime ce vor fi livrate Uniunii Sovietice.

8 noiembrie (Stalin către Churchill): În ce privește declararea de război Finlandei, Ungariei și României de către Marea Britanie, mi se pare că s-a creat o situație intolerabilă. Guvernul sovietic a ridicat

această problemă în fața guvernului Marii Britanii pe cale diplomatică secretă. Spre surprinderea U.R.S.S., întreaga problemă, de la apelul guvernului sovietic către guvernul Marii Britanii până la examinarea ei de către guvernul S.U.A., a fost dată publicității și se discută în fel și chip atât în presa prietenă, cât și în cea dușmană. Iar după toate acestea guvernul Marii Britanii declară că are o atitudine negativă față de propunerea noastră.

22 noiembrie (Churchill către Stalin): Văd că doriți să discutați și organizarea post-

Mărturie

Acel moment de mare emoție al încetării ostilităților l-am trăit departe de țară. Eram pe câmpul de luptă, în Cehoslovacia. Plecasem voluntar în război, pe frontul din Est: Transilvania, Ungaria, Cehoslovacia.

Eram locotenent, în cadrul unui detașament din Divizia 1 Cavalerie, atașat unei mari unități sovietice. Prima mare

confruntare am avut-o la trecerea Tisei. Am intrat în Ungaria după ce am trecut de Oradea, înaintând pe direcția Miskolc, am luptat acolo, apoi am trecut în Cehoslovacia. Luptele din Munții Tatra erau grele, inegale. Terenul era extrem de accidentat. Inamicul ocupa poziții cheie, avea armament performant în dotare și, pur și simplu, aveam impresia că suntem vânați de pe fiecare creastă, din fiecare văgăună.

Te așteptau până te vedeau de la 20 de metri și trăgeau la sigur. Nu mai era salvare.

Era o luptă de uzură, om la om, inegală pentru noi. Nemții aveau puști mitraliere, de ultimul tip, arme cu lunete. Noi trăgeam cu carabina cartușe. Ei veneau cu acoperire de artilerie, de aviație. Noi nu aveam nimic. Ne căsăpeau, pur și simplu.

Condițiile de viață erau extrem de grele. Aprovizionarea se făcea cu dificultăți în Tatra. Ieșeam noaptea și vânam capre. Topeam zăpada în gamele pentru a avea apă de băut. Am dus-o astfel timp de două luni de zile, fiind înconjurați de inamic.

În noaptea de 8 spre 9 mai a fost un infern. Se trăgea în aer cu trasoare, cu toate tipurile de armament. Aveam impresia că se dărâmasse lumea. Nu știam că se încheiase războiul. Nu ne anunțase nimeni. Pur și simplu nu credeam că acela era semnalul sfârșitului luptelor.

Bucuria victoriei

belică a păcii. Înțenția noastră este de a duce războiul în alianță și consultându-ne permanent cu dumneavoastră, încordându-ne forțele la maximum, indiferent de durata războiului. Când războiul va fi câștigat, lucru de care sunt convins, sperăm că Rusia sovietică, Marea Britanie și S.U.A. să se întâlnească la masa conferinței victoriei, ca principali trei participanți.

23 noiembrie (Stalin către Churchill): În ceea ce privește Finlanda, U.R.S.S. nici nu a propus altceva decât încetarea operațiunilor militare și ieșirea, de fapt, a Finlandei din

război... În privința Ungariei și a României, după cât se pare, se mai poate aștepta.

16 decembrie (Roosevelt către Stalin): Este extrem de important să luăm neîntârziat măsuri pentru a pregăti terenul în vederea unor acțiuni comune nu numai pentru săptămânile viitoare, ci până la

Septembrie 1941. Soldați germani pe străzile Kievului

Tării

Mai era însă și un lucru greu de conceput astăzi. Atât de răi erau acești luptători inamici, încât chiar dacă aflaseră că e pace și ție nu ți s-a comunicat, trăgeau în tine fără nici o șovăială. Luptau pe viață și pe moarte, până la ultimul om. Nu concepeau să fie învinși.

Așa se face că, nefiind informați, stăteam și ne miram că nu trage nimeni în noi. Într-un târziu, ni s-a comunicat și nouă că este pace și dacă avem muniție s-o consumăm, pentru că nu puteam s-o căram înapoi în România. Am început să tragem și noi, de bucurie în aer.

Ne aflam în apropierea unei păduri și ni s-a comunicat să ne retragem acolo și să așteptăm ordinele ulterioare. Urma să ni se transmită data plecării și ruta înapoierii în țară.

Am stat în pădurea aceea aproape două luni de zile, tot

așteptând ordinul de întoarcere. Eram timorați în permanență de gândul că ni se indicase retragerea în pădure ca să fim împușcați de ruși. Eram înconjurați de ruși și așteptam din clipă în clipă să năvălească trupele lor. Au fost zile de groază. Alții erau bucuroși că se terminase războiul, noi eram îngroziți întru. Comandanții nu știau ce se întâmplă, erau îngrijorați și ei, nu veneau ordine de nici un fel. Stăteam într-o permanentă tensiune în izolarea respectivă.

În cele din urmă a venit și ordinul de înapoierie. Am făcut tot drumul din Tatra până în țară calare. În clipa când am ajuns la graniță, undeva într-un sat de lângă Oradea, ne-au ieșit în întâmpinare oficialitățile, preoții, sâtenii. Am ingenuncheat și am sărutat pământul Țării, mulțumind lui Dumnezeu că ne întorsesem vii din lupte. ■

Viorel COSMA

înfrângerea definitivă a hitlerismului.

ANUL 1942

11 februarie (Roosevelt către Stalin): În ianuarie și februarie au fost sau vor fi imbarcate de către noi 449 tancuri ușoare, 408 tancuri mijlocii, 244 avioane de vânătoare, 24 B-25 și 233 A-20. Îmi dau seama cât de important este să vă livrăm armamentul într-un termen cât mai scurt cu putință.

13 februarie (Roosevelt către Stalin): Chiar acum mi s-a atras atenția asupra faptului că guvernul sovietic a făcut comenzi a căror valoare depășește suma de un miliard de dolari, pusă la dispoziția guvernului sovietic toamna trecută, conform legii de im-

prumut și închiriere a armamentului și pe baza unui schimb de scrisori între noi. Propun ca, în conformitate cu aceeași lege, să se pună la dispoziția guvernului dumneavoastră încă un miliard de dolari.

18 februarie (Stalin către Roosevelt): Guvernul sovietic, domnule președinte, primește cu sincere mulțumiri hotărârea dumneavoastră de a pune la dispoziția sa un al doilea miliard de dolari.

12 martie (Churchill către Stalin): Am trimis președintelui Roosevelt un mesaj, căutând să-l conving să aprob

semnarea unui acord cu privire la granițele U.R.S.S. după terminarea războiului.

14 martie (Stalin către Churchill): În ce privește primul punct al mesajului dumneavoastră care se referă la granițele U.R.S.S., cred că va mai fi nevoie de un schimb de păreri asupra textului tratatului respectiv în cazul că va fi acceptat spre semnare de ambele părți.

20 aprilie (Stalin către Roosevelt): Nu mă îndoiesc că vom reuși să realizăm o întâlnire personală între noi, căreia îi acord o mare însemnătate, având în vedere mai

ales problemele importante care stau în fața țărilor noastre în legătură cu organizarea victoriei.

27 mai (Churchill către Stalin): Acum când ne-am angajat reciproc să fim aliați și prieteni timp de 20 de ani, profit de prilej pentru a vă transmite urările mele de bine și a vă exprima convingerea că victoria va fi de partea noastră. [Tratatul de alianță în războiul dus împotriva Germaniei hitleriste și sateliților ei în Europa și de colaborare și ajutor reciproc între U.R.S.S. și Marea Britanie a fost semnat la Londra, de miniștrii de

Mărturii

În după-amiaza zilei de 8 mai, a treia zi de Paște, pe front a fost liniște. Ne aflam în Tatra, luptam în zona localităților Cehovice-Prostejov.

Soldat german predându-se unor tanchiști americani

Inamicul s-a predat

În jurul orei 21.00, pe toată linia frontului a izbucnit o adevărată feerie, trăgându-se mii de rachete luminoase, cartușe trasoare, salve de artilerie fără focoare, reflectoare. Se cânta, se dansa, oamenii se îmbrățișau. Din față, de pe linia frontului inamic, se răspundea la fel, în proporții mai modeste. Germania acceptase capitularea fără condiții.

În conformitate cu actul de capitulare, urma ca la ora 24.00 toate unitățile fasciste să depună armele în fața unităților aliate cu care se aflau în contact.

S-a primit ordinul: „Regimentul va forma o echipă de parlamentari, compusă din cinci persoane: trei care vorbesc limba germană și doi vorbitori de limba cehă. Această echipă va fi condusă de ofițerul cu informațiile și, la ora 24.00, va lua legătura cu unitatea inamică din față, pentru perfectarea capitulării. Echipa va purta un fanion alb și fiecare membru va avea o banderolă albă la brațul drept și la bonetă.”

În calitate de ofițer cu informațiile, mi-am format echipa și la ora 23.00 am ieșit din dispozitivul Regimentului, îndreptându-mă, prin țara nimănui (distanța dintre poziția amică și cea inamică), către Cehovice, unde presupuneam că se află comandamentul inamic.

Externe Molotov și Eden, în prezența lui Churchill; prima parte se referă la colaborarea concretă în război, iar partea a doua stabilește principiile colaborării bilaterale pentru un timp de 20 de ani, din momentul încheierii războiului.]

23 iulie (Stalin către Churchill): Având în vedere situația care s-a creat pe frontul sovieto-german, trebuie să declar foarte categoric că guvernul sovietic nu se poate învoi cu amânarea organizării celui de-al doilea front în Europa pentru 1943.

13 august (Stalin către Churchill): În urma schim-

Avioane americane de recunoaștere pentru Marea Britanie

bului de păreri care a avut loc la Moscova în ziua de 12 august, am constatat că primul ministru al Marii Britanii, domnul Churchill, consideră

imposibilă organizarea unui al doilea front în Europa în 1942.

14 august (Churchill către Stalin): Cea mai bună variantă a unui al doilea front în 1942,

aliatilor anglo-americani

Aș minți dacă nu aș recunoaște că înaintam cu destulă teamă.

Existau două pericole potențiale.

Primul. De a intra într-un câmp minat, care se plantează de obicei între pozițiile stabilizate, cum erau acestea.

Al doilea. Ca în fața să fie o unitate hitleristă habotnic indoctrinată, care să deschidă foc asupra delegației de parlamentari, după ce, și teoretic și practic, se stinsese războiul.

Primul pericol era mult redus, având asupra noastră detectoare de mine. Dar cel de-al doilea pericol nu putea fi detectat.

Am depășit distanța dintre cele două poziții, pătrunzând în localitatea Cehovice, pe care am cutreierat-o de-a lungul și de-a latul, dar nu am găsit decât un tanc Panzer, înarmat cu un tun, cu țeava în bernă, abandonat la încrucișarea unor străzi. Am bătut la ferestrele caselor, găsind cu greutatea una locuită. Majoritatea locuitorilor se refugiaseră din această localitate aflată în zona frontului.

Locuitorii consultați ne-au informat că unitatea germană, care s-a apărât în localitate, după festivalul luminos din seara abia trecută, s-a îmbarcat în mașini, tancuri și alte mijloace rapide de locomotie și a plecat spre vest, în

direcția Praga. Cu aceste informații am revenit la Celcice, la postul de comandă al Regimentului 3D.

Comandantul Regimentului 3D, locotenent-colonelul Neacșu Constantin, a luat legătura cu comandanții unităților vecine (Regimentul 2D și Divizia 8 Cavalerie), întrebând cu ce informații au venit delegațiile respective de parlamentari. S-a confirmat că și delegațiile lor au venit cu aceleași informații.

După ce ne-am convins că este vorba de un comportament comun al inamicului, care nu s-a conformat condițiilor actului de capitulare, am informat Divizia 11 Infanterie.

În acele momente, pe întreg frontul de Vest (americani, englezii, francezii) și pe frontul de Est (rușii și românii), între care se găseau forțele inamice (germani și unguri) erau distanțe de circa 100 kilometri.

Forțele hitleriste și ungare, între prizonieratul sovietic și cel vest-european, l-au preferat pe acesta din urmă. Încetând luptele, au făcut cale întoarsă pentru a capitula în fața aliaților din Vest. ■

Colonel (r) Constantin ISĂRESCU

Mărturie

Pe 25 august 1940, imediat după miezul nopții, primele bombe germane cad asupra City-ului londonez.

singura care permite o operație de mari proporții dinspre Oceanul Atlantic, este „Torch” [Făclia]. Dacă această operație va putea fi realizată în octombrie, ea va da Rusiei un ajutor mai mare decât orice alt plan.

3 octombrie (Stalin către Churchill): Din primele zile ale lunii septembrie situația noastră în regiunea Stalingrad s-a înrăutățit. S-a dovedit că germanii dispun de mari rezerve de aviație, pe care le-au concentrat în regiunea Stalingrad, obținând în aer o superioritate de 2 la 1. Noi n-am avut suficiente avioane de vânătoare pentru acoperirea trupelor terestre.

12 octombrie (Roosevelt către Stalin): Studiez toate posibilitățile de sporire a numărului de avioane de vânătoare care se livrează Uniunii Sovietice.

5 noiembrie (Churchill către Stalin): Aș dori foarte mult să procedez cât mai curând la transferarea a 20 de escadrile britanice și americane pe flancul dumneavoastră sudic. Președintele Roosevelt este întru totul de acord.

13 noiembrie (Churchill către Stalin): Operațiile noastre atât în Egipt, cât și în Africa de Nord franceză au fost încununate de un succes apreciabil. Am pătruns adânc în

Cirenaica. Tobrukul a fost recucerit. „Făclia” arde bine.

24 noiembrie (Churchill către Stalin): Dacă am reuși să atragem Turcia în război, am putea nu numai să întreprindem operații al căror scop ar fi deschiderea unui drum pe uscat spre flancul dumneavoastră stâng de pe Marea Neagră, dar am putea chiar bombarda mai intens sursele de petrol din România, care au

o însemnătate vitală pentru puterile Axei.

27 noiembrie (Stalin către Churchill): Împărtășesc părerea dumneavoastră și a președintelui Roosevelt că este de dorit să se facă tot posibilul pentru ca Turcia să intre la primăvară în război de partea noastră. În operația Stalingrad am reușit, deocamdată, succes, printre altele, din cauză că ne ajută ninsorea și ceața care împiedică aviația germană.

2 decembrie (Roosevelt către Stalin): Cu cât mă gândesc mai mult la situația noastră militară comună și la faptul că în curând va trebui să luăm hotărâri strategice, cu atât mai mult mă conving că dumneavoastră, Churchill și cu mine trebuie să ne întâlnim într-un viitor apropiat.

6 decembrie (Stalin către Roosevelt): Salut ideea întâlnirii conducătorilor guvernelor celor trei state în vederea stabilirii unei linii comune de strategie militară. Dar, spre marea mea părere de rău, eu nu voi putea părăsi Uniunea Sovietică. ■

Selecție de Victor IONESCU
(Va urma)

În iulie 1941, o misiune sovietică ajunge la Londra pentru discuții privind acțiuni comune împotriva Germaniei. La masă, Sir Stafford Cripps, ambasadorul britanic în U.R.S.S.

CE A FOST AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL?

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Directorul Institutului de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară

Despre cel de al doilea război mondial s-a scris o literatură de profil uriașă, iar ea se îmbogățește necontenit (deși nu o întrece încă pe aceea dedicată conflictului mondial din 1914-1918, între altele datorită îndepărtării în timp a acestuia din urmă). Au apărut și apar istorii oficiale – diplomatice, militare sau altele –, culegeri de documente, monografii, studii, articole, însemnări, memorii etc. Pare că cercetarea este în fața unor izvoare inepuizabile, chiar dacă mulți reprezentanți ai generațiilor contemporane evenimentului au dispărut biologic. Patimile declanșate de evenimentul belic major al secolului XX se evidențiază a fi foarte adânci și dificil de potolit, chiar pentru tinerele generații.

China de astăzi este extrem de sensibilă la atitudinea Japoniei față de comportamentul armatelor nipone în China celui de al doilea război mondial. La fel, în Rusia amintirea Marelui Război pentru Apărarea Patriei dăinuie nu doar în simbolistica (inclusiv politică) națională, dar și în amintirea generațiilor de azi, fiind pentru mulți un element de identitate. În Israel, tânăra generație se raportează la Holocaust pentru a se identifica istoric și a găsi rezerva rezistenței necontenite în fața vitregiilor geopolitice. În Normandia debaterii din iunie 1944 s-au strâns, în iunie 2004, conducătorii statelor aflate atunci în luptă pentru a celebra nu atât victoria unora și înfrângerea altora, cât pentru a păstra în conștiința contemporaneității amintirea unui eveniment care are o decisivă contribuție la formatarea lumii de azi, europeană și extraeuropeană.

Abia în anii din urmă, de pildă, a putut fi socotit absorbit impactul războiului asupra marilor puteri învinse. Dar au rămas încă tratate de pace neîncheiate, cum este cel între Japonia și Rusia, din cauza unor neînțelegeri teritoriale. Germania reunificată a pretins, către sfârșitul anilor '90, să se considere o mare putere „normală”, și acesta a fost și este unul dintre punctele programatice principale ale actualului cancelar de la Berlin. Nu mai departe decât la reuniunea din toamna anului trecut a Adunării Generale a O.N.U., Germania și Japonia, marile învinse ale războiului mondial dintre anii 1939-1945, au solicitat să ocupe un loc permanent în Consiliul de Securitate al organizației, pe considerentul importanței lor în politica și economia mondială. Solicitarea în sine este grăitoare pentru faptul că războiul mondial este deja istorie – Germania și Japonia au fost târziu primite în O.N.U., înființată la sfârșitul lui 1945 pentru a preîntâmpina contestații ale ordinii internaționale de care ambele se făcuseră vinovate –, dar și pentru faptul că impactul consecințelor lui în timp este încă resimțit puternic.

In România, al doilea război mondial pare o pagină încremenită de istorie, care nu îngăduie nici o chestionare îndreptătită de îmbogățirea cunoștințelor documentare. Generații după generații de români au fost obișnuite să privească acest eveniment drept unul care și-a ales ca victime privilegiate țara și națiunea române, ca un moment când marile puteri au sacrificat nemilos România neajutorată pe altarul ciocnirilor lor geopolitice, ea găsindu-se singură, „fără nici un sprijin din afară”, și ciopârțită teritorial. Interpretare rămasă neschimbată, care a încredințat, în ultimele aproape cinci decenii, pe români că ei sunt victimele nevinovate ale laltei sau Maltei, că s-au aflat, cum spune cronicarul, în „calea răutăților”, „sub vremuri”, și nu deasupra lor, așadar inculcându-se o viziune fatalistă asupra destinului național și, mai ales, îndemnând la identificarea inamicului în persoana celor care, mai mari sau mai mici puteri, s-au aflat, întâmplător sau nu, în spațiul geopolitic de interes al României.

Contradicția în demonstrație nu a fost deloc chestionată. Pe de o parte, se specifica faptul că tragedia României în al doilea război mondial a fost determinată de lipsa sprijinului din afară, extern; pe de altă parte, exteriorul este prezentat nediferențiat și într-un elan izolaționist foarte puternic, ca invariabil ostil, atât vecinătatea imediată, cât și cea mai îndepărtată. În fața acestei vecinătăți ostile, România – conform acestei interpretări neschimbate de decenii și devenite obsesive – singură, fără nici un sprijin din afară, a fost nevoită (căci la ce ar fi folosit rezistența?) să se plece în fața unei vitregii ineluctabile.

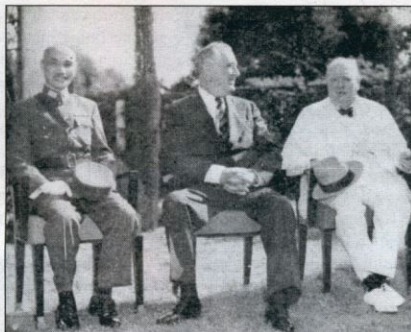
*Tânărul rege Mihai anunță că România a acceptat armistițiul sovieto-anglo-american. Din august 1944
România va lupta de partea Națiunilor Unite*

tens de impactul războiului sfârșit acum 60 de ani asupra națiunii și statului român. Iar dacă mai consemnăm și faptul că nu este încă încheiat tratatul de bază cu Republica Moldova (un fel de succesor al fostei U.R.S.S. și al Basarabiei anexate de aceasta în iunie 1940), atunci putem să spunem oarecum întemeiat că efectele războiului mondial în care România a fost socotită stat învins sunt încă resimțite la nivelul mentalităților elitelor decedente, cel puțin.

Așadar, al doilea război mondial este și azi, la șase decenii de la consumarea lui, un eveniment generat de identități naționale și element de dispută politică, internă sau internațională, precum și, la altă scară, o cheie pentru înțelegerea lumii și ordinii internaționale de azi.

Vreme de câteva decenii după încheierea lui, al doilea război mondial – expresie și a competiției ideologice din epoca războiului rece – a fost prezentat în paradigme devenite dogme infailibile. De notorietate, din acest punct de vedere, a fost prezentarea războiului ca o înclăstare pe viață și pe moarte între democrație și totalitarism, așadar o înfruntare de ordin

torită internaționalismului original, de partea primei tabere, deși cel de tip sovietic se plasa în cea de a doua (este de fapt una dintre marile contradicții ale revoluției bolșevice, pe care Gorbaciov a încercat s-o rezolve și a eșuat). La fel de ade-vărat parțial este și faptul că războiul a pus capăt tendinței manifeste a Germaniei de a se poziționa ca hegemon, cel puțin continental european,

Generalissimul Jiang Jieshi, președintele Roosevelt și primul ministru W. Churchill s-au întâlnit la Cairo, în ultima săptămână a lunii noiembrie 1943 pentru a pune la punct proxima ofensivă împotriva Axei și pentru a decide asupra soartei Germaniei și Japoniei, atunci când vor fi înfrânate

dacă nu mondial, și că Reichul a avansat deschis ideea schimbării ordinii sistemice existente și creării unei „noi ordini”. Nu se poate defel nega faptul că înclăștarea de dimensiuni mondiale a pus capăt amenințării nazismului ca ideologie și a eliminat posibilitatea înscăunării acestuia ca modalitate dominantă de alcătuire a societății. De asemenea, războiul a intervenit

Mărturi

Ce a însemnat războiul pentru mine? Marea lui groază a durat pentru mine un an fără o zi. Din momentul în care am fost ridicat de acasă, împreună cu familia, de către autoritățile maghiare din Cluj, și până în acela în care am fost eliberat din lagărul de la Dachau de către Armatele a treia și a șaptea americane.

În cursul aceluia an am trecut prin calvarul lagărelor.

În data de 17 martie 1945, am ajuns în lagărul de la Dachau. Am primit numărul 148.632. Trecusem prin ghetoul din Cluj, prin lagărele de la Birkenau, Nazweila (numărul 17.662).

La sfârșitul lui aprilie, toți evreei din lagărul principal al

Pentru noi, războiul se

Dachaului am fost îmbarcați într-un tren și duși cu destinația Seefeld, un orașel tot din Bavaria, spre a fi executați. Primarul din localitatea respectivă nu a fost de acord să fim executați acolo. Frontul era în apropiere, la câțiva kilometri, și nu vroia, probabil, să-l găsească Aliații cu urmele măcelului.

Ne-au transportat atunci la Mittenwald, o localitate la câțiva kilometri distanță. Ne-au dus într-o vale și au instalat mitraliere pe deal, ca să ne execute. Dimineața, când ne-am trezit, soldații germani nu mai erau. „Eroii” SS-ului dispăruseră.

Am ieșit atunci la șosea. Era în dimineața zilei de 1 mai. Tancurile aliate erau jos.

În ziua când am fost eliberați, aveam 16 ani și 30

kilograme. În momentul în care fuseserăm îmbarcați în trenul care pleca de la Dachau, primisem fiecare câte un pachet de la Crucea Roșie. Nici nu știusem până în acel moment că există asemenea pachete de la Crucea Roșie. Pachetul era o cutie de carton, în care se găseau: un pachet de unt, bomboane, alte alimente de care nu-mi mai amintesc. Țin minte precis însă că era și o cutie cu fasole albă, uscată. În lagăr nu aveam cum să o preparăm. Unde s-o fierbi? Am luat totuși fasolea cu noi.

De-acolo, din vârful dealului de la Mittenwald, șoseaua avea, bineînțeles, două direcții. La dreapta era spre ruși, la stânga spre americani. Nu știam noi prea bine ce însemnau rușii, în schimb,

într-un moment delicat al crizei sistemice a liberalismului, iar împărțirea lumii în sfere de influență ale marilor puteri a fost tehnologia aplicată pe parcursul războiului.

Al doilea război mondial trebuie să fie înțeles mai ales – credem noi – prin ceea ce a determinat, prin consecințele sale la nivel internațional, prin proiecția către viitorul îndepărtat a unor trăsături sistemice definitorii.

Ca o primă caracteristică a acestui uriaș război global, fără precedent istoric prin amploare, pierderi umane și materiale, se cuvine menționat că el a accelerat tendințe existente, facilitând împlinirea lor la scară sistemică. Astfel, războiul a decantat și propulsat irevocabil doi poli globali, U.R.S.S. și S.U.A., anunțați de francezul Alexis de Tocqueville încă din secolul XIX, care au aruncat umbra lor impozantă asupra tuturor celorlalți actori ai

relațiilor internaționale, covârșindu-i prin resurse și putere netă. În acest chip, războiul mondial a accelerat apariția unei ordini bipolare, în care polii în competiție și-au subordonat ceilalți subiecți ai relațiilor internaționale, antrenându-i în competiția desfășurată în condițiile noii ere nucleare.

Irdinea sistemică bipolară a implicat apariția unei noi geografii politice mondiale, total deosebită de cea existentă, în care Estul s-a confruntat cu Vestul. Estul era alcătuit din uriașa „insulă mondială” a geopoliticii clasice, ori ceea ce fostul consilier pentru Securitate națională american Zbigniew Brzezinski a numit „blocul sovieto-chinez”, așadar întins din inima Europei până la țărmurile Pacificului, iar Vestul constituia unitatea transatlantică efectuată dincolo de

terminase de o săptămână

Mărturie

ne-am gândit că la americani va fi mai multă mâncare. Eram flămânzi peste poate.

Am luat-o la stânga. După vreo kilometru, au trecut vreo 10-12 nemți. Nu ne-au făcut nimic. Ba, ne-au cerut să-i ajutăm să împingă niște tunuri pe care le cărau după ei. Erau grupuri de SS-iști pretutindeni. Am socotit că nu era bine să avem de-a face cu ei și ne-am îndreptat spre o pădure.

Eram mulți, două mii fusese în trenul acela. Ne-am răspândit și ne-am retras la niște adăposturi pentru uscat fân.

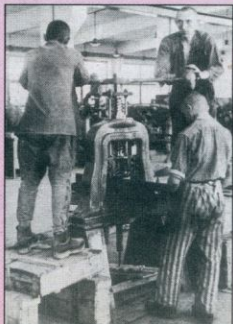
În dimineața următoare, am văzut șoseaua năpădită de tancuri americane. Am găsit un rucsac nemțesc, care avea și o gamelă. Am topit zăpadă și am început să fierbem fasolea. Eram patru în grupul nostru:

tatăl meu, eu, unul care fusese bucătar în lagăr și un altul din Satu Mare.

Tancurile înaintau foarte încet, din cauza drumului accidentat. Podețele erau distruse. Americanii se dădeau jos din tanc, mai fumau o țigară. Discutau cu noi, ne întreba ce fierbem acolo și

mai arunca câte ceva în gamela aceea, unt, carne. În final, fiertura de fasole se făcuse o amestecătură de un așa fel, încât nu se putea mânca. Am luat o lingură și apoi am aruncat-o. Și bine am făcut. Cei care mâncaseră mai mult au murit. Organismele lor distruse de inaniție n-au rezistat la mănecarea multă și s-au prăpădit. De-a lungul șoselei erau zeci și zeci de cadavre, ale morților de prea multă mâncare.

De acolo, de pe drum, am fost culeși de americani și am fost duși într-un alt fel de lagăr, organizat în niște clădiri ale unor unități germane de geniu. Localitatea era Garmischpartenkirchen, unde se organizase un lagăr de

Deportați din lagărul de la Dachau, muncind în fabrică

„doctrina Monroe“ (numită astfel după numele secretarului de Stat american care anunța, în 1823, că interesele Statelor Unite se mărgineau la cele două Americi) și europocentrismul precedent. Totodată, această nouă geografie politică a fost completată de apariția unui alt teritoriu cu pondere mondială, dar răspândit punctiform pe aproape toate continentele, care a căutat să-și definească identitatea vreme de câteva decenii, anume acela al țărilor nealiniate sau „lumea a treia“, unde tendința de a evita implicarea în confruntarea Est-Vest a fost evidentă.

10 mai 1940. Amsterdamul sub bombele lui Hitler: un tată rănit privește înmărmurit de durere cadavrul fiicei lui

Nu doar noua geografie politică planetei, care a caracterizat sistemul pentru aproape jumătate de veac, este un rezultat al celui de al doilea război mondial. Dar, în cadrul acestei noi geografii politice, s-au manifestat cu o forță uriașă procese care în perioada interbelică erau abia bănuite, dacă nu erau apanajul unor visători sau rod al utopiilor. Anume, depășirea trăsăturilor sistemului creat prin pacea din Westphalia, care puna capăt războiului de 30 ani, în 1648 (Magazin istoric, nr. 4/1976) – primul absolut al statului-națiune –, prin curentul irepre-

Mărturii

persoane eliberate, dar care nu erau libere, nu puteau părăsi incinta acelor clădiri.

Ne-am spălat, ne-am despădușiat, am început să ne adaptăm la libertate. Comandantul, maiorul Plummer, era un om foarte de treabă. A încercat să ne ajute, cât a putut. Ne-a procurat D.D.T. pentru despădușiere, haine din colecte de la localnici. Avea o inimă de aur.

Eu am avut noroc. Se căuta un interpret care să vorbească germană și engleză și chiar maghiară. Au găsit unul, tot din Cluj, de-o seamă cu mine. El nu putea să facă față sarcinilor și m-a recomandat pe mine ca ajutor.

Așa am început o altă viață, în acest lagăr pentru persoane strămutate. Am avut ocazia să

cunosc diferite personalități ale armatei americane. L-am întâlnit, astfel, pe celebrul general Patton, comandantul Armatei a treia americane, venit să inspecteze și unitățile de acolo.

Eram translator și pe lângă autoritățile militare ale orașului. Aveam o jumătate de normă la lagăr și alta la comandamentul orașului. Acolo am dat mâna cu un general cu multe stele, care m-a întrebat unde am fost în lagăr, dacă sunt mulțumit de felul în care eram tratat de americani. Ulterior, am aflat că era Dwight Eisenhower, viitorul președinte al S.U.A., pe atunci comandantul trupelor expediționare aliate.

Am văzut organizarea militară a americanilor, care mie mi se părea dezorganizare. Era prea multă libertate. Unii purtau pistolul pe dreapta, alții pe stânga, sub braț.

În lagăr, erau oameni feluriti, și ca naționalitate, și ca orientări politice. Era o baracă întreagă cu foști soldați din armata lui Vlasov, care nu puteau să-i suferă pe sovietici. În alt bloc uriaș, erau iugoslavii. Se băteau între ei, unii erau de-ai lui Tito, ceilalți de-ai lui Mihailovici (regaliști). Se urmăreau între ei, se tăiau. A trebuit să se instaleze pază specială pentru ei.

Valuta forte era țigara. O țigară americană valora două-trei țigări nemțești. Cu țigări puteai cumpăra orice – chiar și un avion german de pe aeroport, nefolositor, dar fără benzină. Un avion costa 20.000 de țigări.

Ziua de 9 mai a fost una ca oricare alta. Pentru noi războiul se terminase de o săptămână. Eram de-acum cu adevărat liberi.

A fost însă în acea zi o explozie uriașă de zgomote, de

sibil către integrare regională. Manifestat mai întâi la nivel vest-european, ca tendință de a elimina prin complementaritate economică sursele conflictului endemic franco-german (Comunitatea Economică Europeană), acest curent a cunoscut o extensie la scara întregii planete. Inițial de natură economică, curentul a fost curând dublat de efortul de realizare a unei comunități politice (cazul Uniunii Europene) și de dotare cu instituții politice comune (inclusiv monedă unică), cărora statele componente le-au cedat voluntar atribute de suveranitate.

Paradoxal, războiul mondial a însemnat, dintr-o altă perspectivă, desigur, o înfrângere a marilor puteri europene, altminteri aflate în tabăra învingătorilor. Anglia și Franța, deținătoare ale unor întinse imperii

coloniale, precum și Olanda au pierdut aceste posesiuni. Fenomenul a fost evident încă din timpul războiului, când aliatul Germaniei, Japonia, și-a construit o uriașă sferă de autosuficiență economică prin demolarea imperiilor occidentale din Asia și Pacific, dar s-a finalizat rapid încă din primii ani postbelici. Rezultatul a fost, pe de o parte, eliminarea oricăror competitori pentru cele două superputeri născându-se, S.U.A. și U.R.S.S., iar pe de altă parte înmulțirea fără precedent a actorilor scenei mondiale (și a numărului de membri ai O.N.U.), ceea ce va da forță mișcării de nealinieri. Euro-pocentrismul nu a mai putut supraviețui celui de al doilea război mondial și datorită acestui fenomen al decolonizării rapide, care a fost susținută chiar de marile puteri extraeuropene, U.R.S.S. și S.U.A.

împuscături, de claxoane, de strigăte. N-a durat prea mult, căci pentru americani luptele au mai continuat. Încă mai erau puncte de rezistență în nord. Și românii au mai avut de înfruntat inamicul în Tatra.

Acest an, al șazezecilei de la sfârșitul războiului, reprezintă ceva deosebit pentru mine. La 28 ianuarie 2005 s-au comemorat 60 ani de la eliberarea Auschwitzului. Am făcut și eu parte din delegația care l-a însoțit pe președintele României. Am trecut cu avionul pe deasupra Clujului, apoi pe deasupra altor localități, până la

Auschwitz. Dumnezeu a făcut ca, după șase decenii, să parcurg din nou drumul tragediei de atunci. Numai că în 1944-1945 eram deportat, sortit morții.

Acum sunt printre puținii supraviețuitori ai tragediei. Mama mea a fost gazată încă din prima zi a ajungerii noastre la Auschwitz-

Birkenau.

Nu i-am spus aceasta tatei decât după ce am ajuns acasă, la Cluj, în octombrie 1945. Eram al 2.546-lea evreu care se întorcea în Cluj, dintre cei 17.000 care fuseseră deportați de horthyști din

Mărturie

Transilvania. După mine, prea mulți nu s-au mai întors. Pentru ceilalți, ziua Victoriei și a eliberării nu a mai venit vreodată. ■

Otto ADLER,
Președintele
Asociației
Evreilor din
România
Victime ale
Holocaustului

Septembrie 1968. Evrei supraviețuitori din lagărul de la Dachau aduc un omagiu celor morți aici

Un alt trend care a fost grăbit a fost cel al globalizării accelerate a lumii, definită întâi de toate prin instituționalizarea și ireversibilitatea interdependențelor la nivel planetar. Anunțată anterior prin revoluția industrială, globalizarea – de natură economică și subsecvent politică – a necesitat instrumente de gestionare sistemică globale, care au fost gândite și implementate încă din timpul războiului. Organizația Națiunilor Unite s-a născut în 1945 (*Magazin istoric*, nr. 12/1995), ca un for de gestiune globală a sistemului, cu un rol aparte rezervat marilor puteri învingătoare în Consiliul de Securitate. Acordurile de la Bretton Woods au tins să dea coerență globalizării economiei mondiale, stabilind reguli de comportament financiar destinate să evite crahuri cu impact global. Globalizarea a fost facilitată de uriașele străpungeri tehnologice pe care le-a prilejuit al doilea război mondial, ceea ce a dinamizat acumulările către punctul izbucnirii revoluției informaționale. Nu doar intrarea în era nucleară și posibilitatea unui război atomic cu impact decisiv la nivelul planetei au fost un rezultat al acestei globalizări, dar și achizițiile în domeniul fizicii, chimiei, energiei sau în alte domenii au făcut ca, după război, lumea să se înfățișeze ca mult mai mică fizic decât înainte și, în consecință, cu o interdependență sporită, cu un vizibil destin comun, implicând o gestiune comună.

Globalizarea pe care războiul a accelerat-o a însemnat, ca efect secundar, dispariția europocentrismului, a Europei ca centru al politicii mondiale. După 1945, chiar dacă am fost martorii unor ultime

Pacea westfalică, din 1648, a pus bazele unei organizări a Europei Centrale care a rezistat, în linii mari, până la Napoleon

Mărturie

La Doroho

În mai 1945 eram student la Iași, în ultimul an la Arte Plastice. La începutul lunii, mă aflam la Dorohoi, în orașul natal. Localitatea fusese aproape pustie în lunile precedente. Majoritatea locuitorilor plecaseră în pibegie sub amenințarea frontului, care înaintase în primăvara și vara lui 1944.

În 9 mai 1945 era liniște în oraș. Viața începuse oarecum să se stabilizeze. Lumea revenea acasă. Funcționau instituțiile statului, prefectura, primăria, poșta și celelalte. Dar nu mai era viața de odinioară. Rosturile fuseseră bulversate. Încă nu știam ce va urma. Se simțea însă o anume părăsire. Armata nu mai era. Mulți dintre bărbați luptau departe, în Cehoslovacia.

Anunțarea terminării războiului s-a făcut fără un fast deosebit. A fost un fel de adunare, cu evocări, dar fără nimic impresionant. Au fost discursuri. Între alții, a vorbit un avocat, Jacques Levensohn. Foarte inteligent, dar fără nimic impresionant.

Nu știam pe atunci ce avea să urmeze, după euforia păcii. O amintire se cuvine evocată acum, pentru că în inima mea este asociată cu sfârșitul războiului.

zvâcniri, Europa a cedat pasul în fața „secolului american”, pentru ca mai târziu să se profileze Pacificul ca arie preponderentă față de Atlantic, mutații care au înăunțat considerabil evoluțiile politice și economice la scară planetară.

Sfârșitul celui de al doilea război mondial a însemnat și ideologizarea aproape generalizată a politicii mondiale. Pe temeiul rezistenței antifasciste din timpul războiului, hrănită cu deosebire de stânga spectrului politic, comunismul, întemeiat și pe forța resurselor U.R.S.S., a cunoscut un avans considerabil. A fost nevoie de încordarea forțelor liberalismului mondial, în frunte cu S.U.A., și de aplicarea politicii de îndiguire (*containment*) pentru a bloca răspândirea comunismului dincolo de un anume perimetru. Totalitarismul comunist ca formă de gestiune politică a societății a cuprins o

era liniște

Mărturie

În primăvara lui 1946, eram profesor la Liceul „Bașotă” din Pomârla. Îleșeam adeseori cu copiii în mici plimbări în afara localității. Într-o zi, ne-am dus în pădure. Era primăvară, prin aprilie. Pădurea era tăiată, curățată. De pe dealul unde ne aflam, se vedea dincolo, în Herța, ținutul pe care îl ocupaseră sovieticii. Erau sate cu populație românească: Probotești, Târnauca, Lunca, Sinauca. Aveam elevi la liceu care erau din teritoriul cedat. Se refugiaseră în țară cu părinții, dar mare parte din rude, cunoscuți, le rămăseseră acolo.

În acea zi eram cu copiii în locul acela de unde se vedea jos un sat. Unul dintre băieți îmi spune emoționat: „Dom' profesor, uite, jos e mămuca bătrână.” Își vedea casa părintească, unde rămăsese bunică-sa. M-a întrebat: de ce nu poate să se ducă să-și vadă bunica? Ce puteam să-i răspund?

Astfel de amintiri, în mod inevitabil, le asociez gândului că, atunci, la 9 mai 1945, s-a terminat războiul. ■

Ion MURARIU

arie teritorială largă, pentru mai multe decenii după 1945 scena politică mondială fiind dominată de competiția ideologică liberalism-comunism, sub care confruntarea de putere era abia zărită.

Competiția mai sus-amintită și-a avut propria evoluție și a fost nevoie de o adevărată revoluție multilaterală și planară la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, prin care s-a impus multiculturalismul, iar drepturile omului au devenit politică la nivel planar (asumată de S.U.A. ca politică oficială la sfârșitul deceniului opt și înscrisă expres în Actul Final de la Helsinki din august 1975), pentru ca ea să fie depășită și comunismul să sucombe. Revoluția pomenită mai sus a fost punctiformă la nivel global și a inclus ca vectori atât mișcarea pentru drepturi civile din S.U.A., cât și revolta din

mai 1968 din Franța sau „primăvara de la Praga” ori revoltele țărănești din India și Mexic în același an sau chiar anumite perioade ale revoluției culturale declanșate de Mao. Este și etapa în care episoade oculte ale celui de al doilea război mondial, cum ar fi Holocaustul, au devenit mult mai cunoscute și au împrumutat noi dimensiuni nu atât unui eveniment trecut, cât lumii pe cale de a se construi.

Desigur, al doilea război mondial a însemnat, pe lângă accelerarea unor tendințe cum au fost cele înfățișate, și blocarea/anihilarea unora care își atinseseră punctul culminant. Este vorba aici de național-socialism și de fascism, ca ideologii de formare social-politică și economică, de rasism, ca mijloc de diferențiere umană, așadar de curente care în perioada anterioară revendicaseră un loc proeminent. Încercări de revitalizare a lor nu au lipsit în perioada postbelică, dar ele au întâmpinat o reacție calită de războiul câștigat și de experiențele traumatizante anterioare.

Așadar, al doilea război mondial poate fi privit azi ca un eveniment decisiv al „secolului scurt” (cum îl numea istoricul britanic Eric Hobsbawm). Impactul lui politic se resimte și azi, pentru că a descătușat procese în curs (bipolarism, integrare regională, competiția totalitarism-liberalism etc.), a decelerat altele care își epuizaseră amplitudinea. Cu un cuvânt, războiul discutat aici a dus la structurarea lumii globalizate de azi, instituind o anumită ordine mondială, cu un anume fel de instituții de management global, descătușând avansuri tehnologice incredibile și instalând creșterea economică ca o nouă religie sistemică. ■

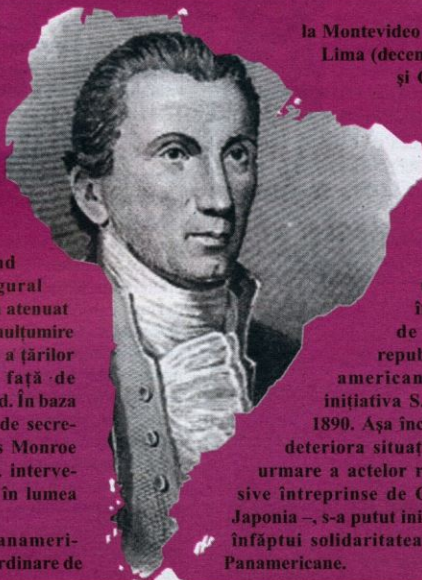

La 17 iulie 1945 Stalin, Truman și Churchill deschid la Potsdam o conferință, pentru a discuta despre pacea în Europa și înfrângerea definitivă a Japoniei

În timpul celei de a doua conflagrații mondiale țările latino-americane par un univers închis și introvertit. Marile confruntări de pe fronturi se consumă în Europa, cea care a și aprins vâlvătaia, în Africa și în Asia.

Politica de „bună vecinătate” a Statelor Unite, enunțată de președintele Herbert Hoover și pusă în practică de succesorul său, Franklin Delano Roosevelt, începând cu discursul inaugural din 4 martie 1933, a atenuat treptat starea de nemulțumire și chiar de ostilitate a țărilor latino-americane față de marele vecin din nord. În baza doctrinei enunțate de secretarul de Stat James Monroe (1758-1831), S.U.A. interveniseră nestânjenite în lumea latino-americană.

Conferințele panamericane obișnuite sau ordinare de

la Montevideo (decembrie 1933) și Lima (decembrie 1938), precum și Conferința panamericană extraordinară din decembrie 1936, de la Buenos Aires, convocată din inițiativa președintelui Roosevelt, au pus bazele unor noi relații, întrucâtva pe picior de egalitate, între republicile Uniunii Panamericane, constituită din inițiativa S.U.A., pe 14 aprilie 1890. Așa încât, pe măsură ce se deteriora situația internațională — urmare a actelor revizioniste și agresive întreprinse de Germania, Italia și Japonia —, s-a putut iniția, cristaliza și apoi înfăptui solidaritatea în cadrul Uniunii Panamericane.

James Monroe, președintele care și-a formulat principiile de politică externă a S.U.A. în 1823 (așa-numita doctrină Monroe)

MARELE NORD COAGULEAZĂ AMERICA LATINĂ

CONSTANTIN BUȘE

Prin Declarația de la Lima s-a stabilit ca în cazul în care pacea, securitatea sau integritatea teritorială ale oricărei republici americane ar fi amenințate, guvernele să se consulte. Formula aleasă era convocarea imediată a reuniunii miniștrilor lor de Externe, „în diferite capitale, pe rând și fără caracter protocolar”.

Izbucnirea războiului, la 1 septembrie 1939, a declanșat mecanismul preconizat de hotărârile de la Lima. La 5 septembrie, guvernul panamez, la sugestia Washingtonului, a adresat o invitație oficială tuturor guvernelor americane de a participa prin reprezentanți la reuniunea de la Ciudad de Panama. La prima Conferință consultativă

a miniștrilor de Externe ai republicilor americane, dintre 23 septembrie și 3 octombrie 1939, s-au adoptat Declarația generală de neutralitate și Declarația de la Panama.

Reuniunea a confirmat poziția de neutralitate adoptată deja de Statele Unite și de majoritatea republicilor latino-americane. S-a decis, de asemenea, crearea unei „centuri

de securitate" de-a lungul coastelor Americii, până la 300 mile în largul oceanelor; în acea zonă beligeranții nu puteau întreprinde nici un fel de acțiuni militare. Pentru respectarea deciziei a fost creat Comitetul internațional de neutralitate.

Dar, deși neutre, republicile americane, inclusiv Statele Unite, au manifestat simpatii pentru tabăra anglo-franceză. Când, la 9 aprilie 1940, Germania a atacat Danemarca și Norvegia, guvernul Argentinei a propus Statelor Unite „trecerea de la neutralitate la nonbeligeranță, pentru a spori securitatea Americii”. „Războiul fulger”,

declanșat de Germania în vestul Europei, o lună mai târziu, la 10 mai, a determinat adoptarea unei Declarații comune, inițiată de Uruguay, care condamna agresiunea.

Angajarea Italiei în război alături de Germania, la 10 iunie 1940, a fost, de asemenea, violent dezaprobată în America, iar prăbușirea militară și capitularea Franței au provocat, pretutindeni în Lumea Nouă, surprindere, uimire și amărăciune.

Ofensiva diplomației

După ocuparea Olandei și a celei mai mari părți din Franța,

teritoriile lor coloniale din America riscă să treacă sub controlul Germaniei. De aceea, la insistențele Statelor Unite, Conferința de la Havana (21-30 iulie 1940) a adoptat Convenția privind administrarea provizorie a coloniilor și posesiunilor europene din America și a înființat Comisia interamericană a administrației teritoriale. Republicile americane nu recunoșteau și nu acceptau, în aceste teritorii, nici un transfer de suveranitate, jurisdicție, stăpânire, interes sau control „către un alt stat neamerican”.

Unele voci au calificat rezultatele acestor reuniuni consultative drept o „unanimitate”

Mărturiile

Memorie vinovată

Mărturiile

Lucrând la acest grupaj de mărturii ale veteranilor despre ziua de 9 mai 1945, mi-am dat seama, dintr-o dată, prin nu știu ce capriciu al amintirii, că și tatăl meu luptase până în ultimele zile ale conflagrației. Dusesse drumul războiului și la Răsărit, până la Odessa, și în Apus, până dincolo de Brno.

Dintr-o dată, citind aceste atât de vii rememorări, m-a săgetat părerea de rău, ca o spaimă a sufletului, că eu, în mai 2005, nu mai știu în ce regiment a luptat tatăl meu strămutat acum din această lume, care i-au fost comandanții, camarazii cu care a împărțit zilele și nopțile războiului. Nu mai știu nimic despre tot războiul dus de tatăl meu...

Știu doar că a fost sergent TR (învățător fiind, a fost mobilizat în contingentul celor cu termen redus), că a fost furier la Biroul Front (avea scris frumos, de desenator tehnic) al unui regiment de infanterie.

Mai țin minte că-mi povestea, uneori, din cele petrecute de el și camarazii săi în acele luni și ani departe de țară. Avea un album mare cu poze (albumul familiei) pe care, răsfoindu-l cu inocentă curiozitate, îl stărneam întrebându-l: „Asta ce-i? Asta ce-i?”

Erau fotografii din Tiraspol (și cu unchiul meu, mort într-un spital de acolo și îngropat într-un mormânt astăzi neștiut, uitat), din Odessa (un

parc cu arbori impozanți, exotici), din alte localități.

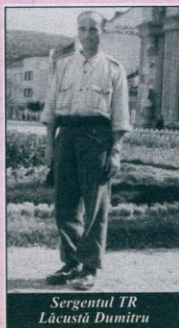
Prin 1958-1959, când fusese un nou val de arestări, când fuseseră ridicați prieteni apropiați ai familiei, când unii dintre ei, se zvonea, se turnau ei între ei, plătindu-și cine știe ce polițe, tatăl meu s-a hotărât să distrugă acele fotografii. Le dezlipa din album și le arunca în godinul care ne încălzea odaia. Se aștepta să fie și el arestat. Luptase în Răsărit, se însurase cu o basarabeancă, mama mea, și aceea refuzase să se întoarcă în satul ei ocupat de ruși. Frica în care trăisem până atunci căpăta parcă acum chip concret în flăcările mistuind pozele...

N-a mai păstrat tatăl meu decât câteva fotografii făcute pe frontul din Vest. Nu au nimic scris pe ele. Câteva, țin minte, mi-a spus că au fost făcute în ziua când s-a declarat pacea.

Doar atât a mai rămas din amintirea sergentului TR-ist Lăcustă Dumitru: câteva fotografii anonime în care, pregnantă pe fețele celor surprinși în prima zi de pace, este oboseala.

Privind fotografia, știind acum atâtea despre războiul al doilea mondial și grozăviile lui, despre destinele multora dintre cei care i-au supraviețuit, gândul vinovată mă apasă. ■

Ioan LĂCUSTĂ

Sergentul TR
Lăcustă Dumitru

mobilizare împotriva oricăror formule totalitare de importare europeană; altele – o „nouă politică de expansiune nord-americană”. Totuși, la sfârșitul anului 1940 și în prima jumătate a celui următor, s-a putut constata o adevărată ofensivă a diplomației nord-americane pentru a strânge în jurul Statelor Unite întregul ansamblu latino-american și a elimina orice influență și ingerință din partea puterilor totalitare. Președintele Mexicului, Lázaro Cárdenas, a dispus intro-

Avion american B-15 în Panama

ducerea embargoului pe exporturile de petrol și minereu de fier către Japonia.

O problemă vitală pentru colaborarea interamericană, în noua situație internațională și în eventualitatea angajării Statelor Unite în război, era cea economică. Pentru a nu fi nevoiți să întrețină relații

economice, comerciale și financiare cu puterile Axei, latino-americanii trebuia să găsească sprijin la Washington, prin capital și tehnologie.

La 12 februarie 1941, a fost ratificat un acord între

Statele Unite și 14 republici latino-americane, prin care nord-americanii se angajau să achiziționeze aproape întreaga producție de cafea a acestora. Producția de cositor din Bolivia și cea de zahăr din Cuba erau, și ele, achiziționate în avans de către Washington. O politică economică și militară

Mărturie

În zorii zilei de 8 mai 1945, Divizia 2 Munte, sub comanda generalului Iordăchescu, a depășit valea Moravei, pentru a înlocui o divizie sovietică. A intrat din nou în luptă pe înălțimile de la Nord-Est de Brno. Ultimele elemente hitleriste opuneau o rezistență îndârjită, provocând mari pierderi. Divizia își angajase unitățile în luptă din marș, pe măsura sosirii lor în zonă. Spre seară, când schimburile de focuri s-au mai rărit, batalionul 7 Vânători Munte, de sub comanda maiorului Donose, aflat pe direcția principală de atac, a ocupat poziție pe o înălțime.

Trecuse de ora 20.00 când un curier a venit cu ordinul ca toți ofițerii companiei să se prezinte de urgență la postul de comandă al batalionului. Ajunși în grabă, după o sumară verificare a prezenței, comandantul a ordonat sublocotenentului Gh. Mărgărit, adjutantul batalionului, să dea citire ultimului comunicat transmis de la Divizie. Acesta, cu voce gravă dar cu emoția bine stăpănită, a prins să citească:

„Divizia 2 Munte, Stat Major, Bir. 3, Nr. 30.263 din 8 Mai 1945

P[unctul de] C[omandă] – Obce Ochoz
Către

Batalionul 7 Vânători Munte

Cu onoare vă transmitem mai jos în copie ordinul telefonic Nr. 95.921 al C[orpurii] 4 A[rmată], din 8 mai 1945, pentru a fi adus la

„Hristos a înviat“

cunoștința tuturor ofițerilor, subofițerilor și trupei.

D[in] O[rdin]
Șeful de Stat Major
Colonel [ss] Popa

Copie: În cursul nopții de 08 mai 1945 se va transmite de pe linia frontului, prin grija comandamentului rusesc, actul de capitulare.

Transmiterea se va face prin megafoane din punctele: Bucovinka, Prouci, Ivanovice, 2 km sud Veverka Bystrica.

Dați ordin până la linia 1-a ca începând de la 8 mai, ora 21, să nu se tragă nici un glonț din nici un fel de armament.

Conform actului de capitulare, la 8 mai, orele 24.00, încetează orice ostilitate.

Soldatii germani care vor trece în rândurile noastre după această oră nu vor fi primiți cu foc.

Pentru eventualitatea că s-ar refuza capitularea în parte sau pe tot frontul Armatei, operațiunile continuă conform ordinelor date.

Comandantul Corpului IV Armată
General de Divizie
[ss] Filip Agricola
Pentru conformitate
Șeful Biroului 3 Operații, Maior [ss] I. Zamfirescu

Primit la P.O. la 8 mai 1945 – orele 19.00. „

O liniște mormântală s-a lăsat în bordeiul încropit ca post de comandă. Apoi, ca la un

asemănătoare față de latino-americiani au practicat englezii, misiuni speciale ale acestora făcând concurență celor din Statele Unite. Numeroase acorduri au fost încheiate, în anii războiului, de Statele Unite și Anglia cu țările latino-americane. Așa după cum, la solicitarea tot mai prezentă a guvernului american, autoritățile latino-americane au identificat, urmărit și lichidat toate organizațiile, oficiile și serviciile de spionaj și de propagandă ale țărilor Axei, care erau numeroase și acționau sub firme false – economice, comerciale, culturale, sportive etc. În mai multe țări latino-

americane au fost înființate organizații și asociații de solidaritate cu Anglia și Franța (înainte de prăbușire, apoi cu oamenii lui de Gaulle).

La 7 decembrie 1941, atacul japonez de la Pearl Harbor a determinat angajarea Statelor Unite în război, ceea ce a supus solidaritatea paname-ricană la un examen serios, trecut însă cu succes. Cele mai multe state latino-americane au abandonat politica de neutralitate, rupând relațiile diplomatice cu țările Axei sau declarându-le război. Agresiunea japoneză împotriva unui membru al Uniunii Pan-americane a impus convocarea imediată a unei noi Consfătuiri

consultative a miniștrilor de Externe, care s-a desfășurat la Rio de Janeiro, între 15 și 28 ianuarie 1942. S-a propus și s-a adoptat hotărârea de a rupe relațiile diplomatice cu puterile Axei, pentru ca teritoriul țărilor care nu luau parte la război să nu fie folosit „de agenții acelor puteri pentru conspirații și planuri de atac contra republicilor care se luptă pentru libertatea tuturor”. S-a cerut, de asemenea, ruperea relațiilor comerciale și financiare directe sau indirecte între statele americane și membrii Pactului tripartit (la acea dată, Germania, Italia, Japonia, Bulgaria, Iugoslavia, România). Pentru neutrali-

Mărturie

În prima zi de pace

semn, din pieptul celor prezenți în adăpost, mai tineri sau mai vârstnici, au izbucnit urale și strigăte de bucurie, de izbândă și speranță renăscută.

Acesta a fost ORDINUL cel mai important pe care îl așteptau de ani de zile milioanele de combatanți de pe toate fronturile lumii.

Dar bucuria n-a durat.

Încet, încet, entuziasmul s-a stins. Toți cei prezenți, și cei cu părul albit de vremuri și cei mai tineri, în floarea vârstei, tăceau și nu le venea să creadă. Emoțiile zilelor grele le întunecau o parte din bucuria victoriei. Aceștia erau oamenii care mai rămăseseră în viață după 3 ani și 11 luni de măcel, de la Prut la Stalingrad și înapoi, spre Praga. Pentru acest măcel fuseseră înstruite în școlile militare șapte promoții de ofițeri activi de infanterie, totalizând 2.387 de sublocotenenți în floarea vârstei, între 20 și 22 de ani. Dintre aceștia cam 35% au căzut pe câmpul de onoare.

Ofițerii au constatat că ordinul de încetare a ostilităților ajunsese deja la subordonați pe căi numai de ei știute. Cu greu au putut fi potolite exploziile de bucurie și delir, spre a

fi determinați să-și ia măsuri de pază și siguranță.

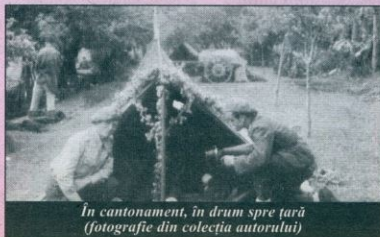
Focurile declanșate din toate tipurile de arme, rachetele luminoase au încetat, exuberanța s-a potolit, iar oamenii și-au făcut culcuș și au adormit. Somn greu și adânc, pentru ultima oară pe pământul jilav din fundul unei tranșee. Înspre ziuă, oamenii au început să iasă din gropi, unul câte unul, obosiți, mirați și neîncredători că totul s-ar fi sfârșit.

Dintr-o groapă mai îndepărtată o voce guturală a început să cânte. La început domol, apoi din ce în ce mai tare. Alte voci la fel de grave și solemne i s-au alăturat până au cuprins întreaga linie a frontului. Un superb cor bărbătesc se ridica maiestuos din tranșeele morții în care zăcuseră ani de zile oameni

vii. Din valea Moravei până deasupra înălțimilor de la Nord-Est de Brno a răsunat ca o izbăvire: „Hristos a înviat din morți/ Cu moartea pre moarte călcând...”

Era a treia zi a Sfintelor Paște. ■

Colonel (r)
Gheorghe
LĂCĂTUȘU

În cantonament, în drum spre țară
(fotografie din colecția autorului)

zarea activităților subversive a fost instituit Comitetul extraordinar consultativ pentru apărare politică, cu filiale în toate statele Uniunii Panamericane. De asemenea, a fost creat un Comitet interamerican al apărării, cu sediul la Washington.

Statul Major de la Natal

Decizia Conferinței de la Rio de Janeiro de corelare a eforturilor economice în vederea

Din 10 martie 1944 Argentina are un nou președinte, generalul Edelmiro J. Farrell, în urma demisiei lui Pedro Ramirez (în dreapta). Schimbarea s-a produs pentru a preîntâmpina o posibilă declarație de război împotriva Germaniei și Japoniei

organizării apărării emisferei a fost poate cea mai importantă. Latino-americanii trebuia să aprovizioneze țările care luptau, „adică Statele Unite, cu materiile prime strategice necesare industriei de război“.

În condițiile în care sursele de cauciuc natural din Asia de Sud-Est au intrat în sfera de dominație japoneză, americanii au semnat acorduri pentru achiziționarea cauciucului natural din Brazilia, Peru, Bolivia, Columbia, Ecuador, re-

60

9 mai 1945, data anunțării capitulării necondiționate a Germaniei, a însemnat pentru omenire sfârșitul calvarului celui de-al doilea război mondial. Divergențele dintre Aliați aveau să răbufnească la scurt timp, dovedind că numai dușmanul comun i-a coagulat conjunctural. Neînțelegerile și disputele dintre ei, prezente pe toată perioada conflictului, au marcat și ziua însăși a finalului: a fost 8 sau 9 mai? Capitulara necondiționată s-a desfășurat în doi timpi. Prima la Reims, în Franța, unde actul a fost semnat de germanii feldmareșal Jodl, amiralul Friedenburg și general Oxenius, respectiv de generalii americani Bedell Smith și Carl Spaats, cât și de amiralul Burrough, de generalii britanici F. Morgan, francez Fr. Sevez și ruși Kornîșev și Susloparov.

Această capitulare a intrat în vigoare la 8 mai 1945, ora 0.00. Tot la 8 mai, la Comandamentul general sovietic din Berlin, a fost semnat un al doilea act al capitulării necondiționate. Semnatarii au fost germanii feldmareșal Keitel, general Stumpf și amiral Friedenburg, mareșalul rus Jukov, mareșalul britanic Tedder, generalul american Carl Spaats și generalul francez de Lattre de Tassigny.

A fost, deci, 8 mai pentru occidentali și 9 mai pentru răsăriteni (Magazin istoric a abordat de mai multe ori subiectul, între altele în numărul 5/1990, sub pana unui nume de referință, istoricul francez Maurice Vaïsse).

21 aprilie (Truman către Stalin): Pentru a putea da comunicatul [privind capitulara Germaniei] simultan în cele trei capitale, propun ca ora anunțării ce urmează a fi indicată de Eisenhower să fie 12.00 (ora Washingtonului).

23 aprilie (Stalin către Truman): N-am nici o obiecție la propunerea dumneavoastră.

5 mai (Stalin către Churchill): Președintele Truman mi-a comunicat că v-a trimis un mesaj în care își exprimă rugămintea să sincronizăm

declarațiile noastre cu privire la Ziua Victoriei în Europa. Sunt într-un tot de acord cu această propunere. Pentru mine ora cea mai potrivită ar fi pe la 12.00 ziua.

6 mai (Stalin către Churchill): Cu privire la ora anunțării Zilei Victoriei în Europa nu am nici o obiecție împotriva propunerii dumneavoastră de a alege ora 3.00 după orașul de vară britanic, respectiv ora 4.00 după-amiaza ora Moscovei.

publicile central-americeane; pentru cumpărarea tuturor surplusurilor de nitrați din Chile și bumbac din Peru; pentru contractarea întregii producții de petrol a Venezuelei, pe toată durata războiului; pentru procurarea unor mari cantități de produse agricole latino-americeane, între care zahăr, cafea, cacao, cereale, carne, fructe, chiar dacă unele dintre acestea le prisoseau.

În urma loviturii de stat din iunie 1943, când militarii au preluat puterea în Argentina, s-a produs o degradare a relațiilor cu Statele Unite, comerțul dintre cele două țări

cunoscând o substanțială diminuare. Guvernul american a acuzat frecvent autoritățile militare de la Buenos Aires că tolerau propaganda și serviciile de spionaj ale Axei. Argentina era socotită, excesiv, „cartierul general fascist pentru emisfera occidentală”.

Cooperarea în plan militar între statele latino-americeane și Statele Unite a fost remarcabilă, vecinii de la Sud acceptând folosirea bazelor și aeroporturilor lor militare de către forțele militare nord-americeane. S-au încheiat acorduri de înțajutorare în caz de agresiune pentru apărarea coastelor, pentru operații sub-

marine în apele lor teritoriale, pentru instalarea de baze militare, terestre, aeriene și navale pe teritoriul lor. La 30 iunie 1942, Statele Unite dispuneau de baze militare în 13 republici latino-americeane, pentru ca în 1945 să aibă 92 baze militare în zonă.

Mexicul, la 22 mai 1942, și Brazilia, la 18 august același an, au declarat război statelor Axei. În prima jumătate a anului 1942, Brazilia a asigurat prin bazele sale militare, de pe coasta Atlanticului, singura rută pentru zborul avioanelor nord-americeane spre Anglia, Orientul Mijlociu, Uniunea Sovietică și

7 mai (Churchill către Stalin): Președintele e de acord ca Ziua Victoriei în Europa să fie anunțată la radio la 9.00 dimineața, ora Washingtonului, adică la ora 3.00 după-amiaza la Londra și la ora 4.00 după-amiaza la Moscova. Ziua stabilită este marți, 8 mai.

7 mai (Churchill către Stalin): Generalul Eisenhower susține că vestea capitulării Germaniei nu va putea fi ținută secretă până marți... De aceea propun ca declarația să fie făcută astăzi, luni, la ora 6.00 seara, ceea ce înseamnă că declarația simultană va fi făcută la ora 7.00 seara la Moscova și la ora 12.00 ziua la Washington.

7 mai (Churchill către Stalin): Din cauza dificultății de a ne înțelege asupra unei date, mai apropiate pentru publicarea declarației, am hotărât, cu mare părere de rău, să-mi amân de-

clarația la radio până la data asupra căreia am convenit inițial.

7 mai (Stalin către Churchill): Comandamentul armatelor sovietice ar dori să aștepte până

în momentul în care capitularea armatelor germane va deveni un fapt cert și să amâne astfel anunțarea de către guverne a capitulării germanilor până la 9 mai, ora 7.00, ora noastră.

8 mai (Churchill către Stalin): Mie îmi va fi cu neputință să-mi amân declarația cu 24 de ore, așa cum propuneți... Cred că președintele Truman își va face declarația astăzi la 9.00 dimineața (ora americană) și sper că și dumneavoastră vă veți putea face declarația, cu rezervele necesare, așa cum s-a convenit. ■

În Times Square, New York, mulțimea se bucură de Ziua Victoriei

60

Extremul Orient. La Natal Statele Unite au construit o mare bază militară navală și aeriană, care s-a dovedit a fi cea mai mare și mai eficientă joncțiune aeriană din anii războiului, pentru tranzitul trupelor, rezervelor și echipamentului de război american către fronturile din Africa și Europa.

La Natal a funcționat Statul Major al Biroului de transporturi aeriene al Forțelor militare ale Statelor Unite, iar la Recife s-a instalat baza oficială a Flotei 4 americane, destinată să asigure securitatea în jumătatea de sud a Atlanticului. În urma întâlnirii dintre reprezentanții comandamentelor militare ale S.U.A., Marii Britanii și Braziliei, din februarie 1943, de la Rio de Janeiro, s-a hotărât ca Brazilia să trimită un corp expediționar care să participe la operațiunile militare aliate împotriva forțelor germane din Italia. Efectivele militare americane aflate în bazele din Brazilia s-au ridicat la 100.000 persoane.

O treime dintre membrii O.N.U.

După ce Panama a declarat război Axei, la 19 mai 1942, între această țară și Statele Unite s-a încheiat un acord care permitea forțelor militare americane să se instaleze și să staționeze în teritorii din afara zonei Canalului și, totodată, să folosească apele teritoriale panameze. La 20 ianuarie 1943, Chile

a rupt relațiile diplomatice cu Axa, pentru ca la 26 ianuarie 1944 același pas să fie întreprins de Argentina. Până la sfârșitul războiului mondial, toate țările latino-americane s-au declarat în stare de război, alături de Națiunile Unite.

Dorița de a lua parte cu forțe militare la conflict, împotriva statelor fasciste, a fost exprimată de mai multe guverne latino-americane, ceea ce nu a convenit Statelor Unite. O participare efectivă la operațiunile militare aliate au avut numai Brazilia și Mexic. Prima a angajat pe frontul italian în 1944-1945 un corp expediționar de 30.000 soldați și ofițeri, iar a doua un detașament aerian, de circa 300 piloți, încadrat în forțele aero-navale ale Statelor Unite (bătăliile pentru eliberarea Filipinelor și Taiwanului). Ar mai fi de adăugat că Mexicul a contribuit la război prin cei 250.000 cetățeni mexicani rezidenți în Statele Unite, care

au servit în armata americană, luând parte la luptele de pe diferite teatre de operațiuni. Spre sfârșitul ostilităților, Consiliul producției de război al Statelor Unite aprecia că, fără producția braziliană de materiale strategice (cauciuc, în primul rând) și fără puntea aeriană asigurată de marea bază de la Natal, Statele Unite nu și-ar fi putut îndeplini programele militare.

În 1944-1945, republicile latino-americane au participat la unele reuniuni internaționale importante, mai ales pentru perioada postbelică, între care Conferința monetară de la Bretton Woods (New Hampshire – S.U.A.), din 1-22 iulie 1944. Momentul de vârf al colaborării statelor americane l-a reprezentat Conferința interamericană pentru problemele păcii și războiului, desfășurată la Chapultepec, lângă Ciudad de Mexico, între 21 februarie și 7 martie 1945. Statele Unite

doreau ca în viitoarea organizație mondială – O.N.U. – republicile americane sau Uniunea Panamericană să reprezinte un bloc regional autonom, cu un statut, întrucâtva, aparte.

Între 25 aprilie și 26 iunie același an, la San Francisco s-a desfășurat Conferința Națiunilor Unite care a aprobat Carta și a dat naștere Organizației Națiunilor Unite (*Magazin istoric*, nr.6/1985). Între cele 50 de state participante s-au aflat și cele 20 republici latino-americane, ele reprezentând deci peste o treime dintre membrii fondatori ai O.N.U. ■

La Conferința de la San Francisco, din iunie 1945, s-a adoptat Carta Organizației Națiunilor Unite. Semnează, sub privirile președintelui Truman, secretarul de Stat Edward R. Stettinius Jr.

ALBUM ISTORIC

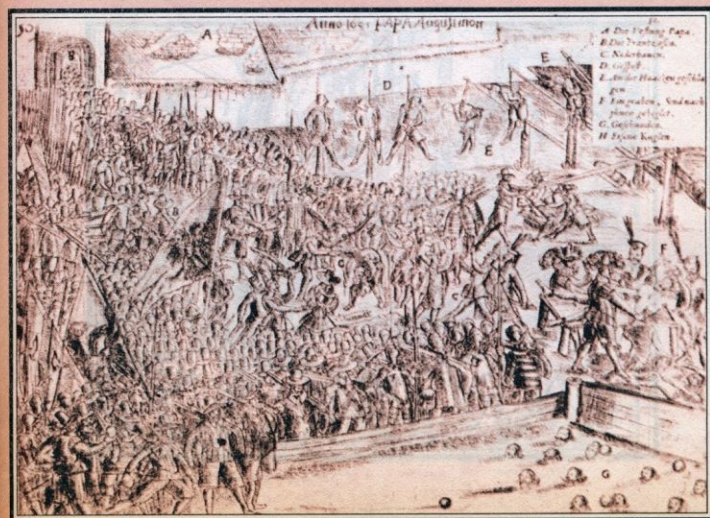

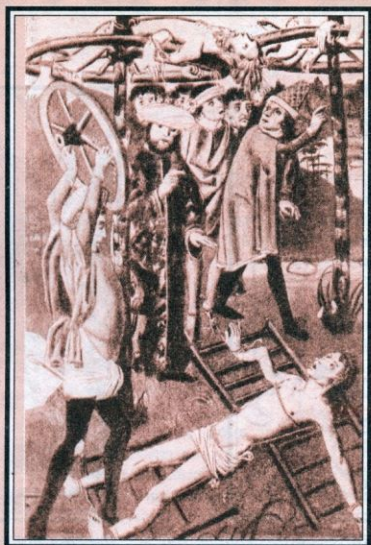
Despicarea cu ferăstrăul (secolul XV)

„Estrapada“, tortură utilizată în interogatoriile Inchiziției (1541)

Soldați imperiali trag în țeapă prizonieri (1601)

Tragerea pe roată, așa cum este înfățișată într-o pictură din secolul XV

Gravură din secolul XVI înfățișând o execuție prin tragere pe roată

Tipuri de execuții practice în Europa occidentală (secolul XVI)

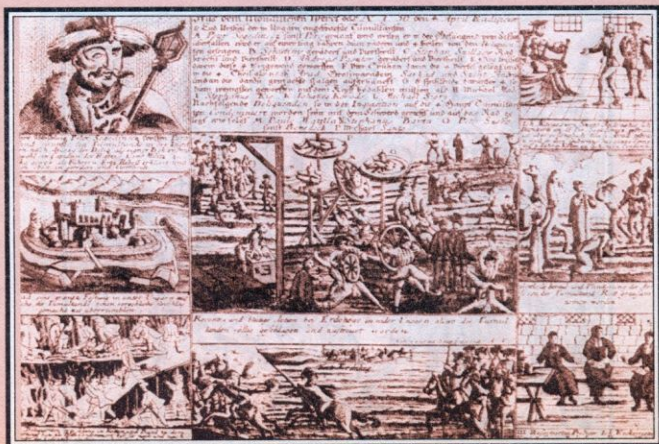
„Estrapada“ și „întinderea oaselor“ (gravură europeană medievală)

O complicată mașinărie pentru „stoarcerea“ adevărului

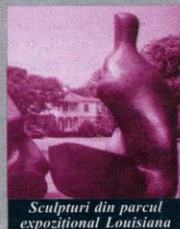
Executarea, la Arad, a căpeteniilor răscoalei condusă de Péro din Seghedin (1735)

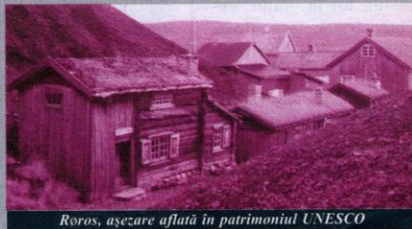

Un muzeu din Lund

MUZEE SCANDINAVE

Sculpturi din parcul expozițional Louisiana

Roros, așezare aflată în patrimoniul UNESCO

MĂDĂLINA NICOLAU

În Scandinavia, mai mult ca în orice altă parte a Europei, muzeul este o instituție ce-și propune să conserve, alături de valori culturale naționale sau universale, și aspecte din cele mai diverse domenii de activitate din comunitățile nordice. De aceea, alături de muzeele clasice de artă, întâlnite în orașe precum Copenhaga, Århus, Stockholm, Oslo, Bergen etc., în spațiul nordic se află un impresionant număr de „altfel” de muzee. Este vorba, în primul rând, de muzeele în aer liber ce înfățișează case, ferme, utilaje, îndeletniciri specifice unor anumite regiuni, cu exponate ce acoperă două-trei secole de existență, între ele câteva reconstituind viața din așezările vikinge. În al doilea rând, când spunem „altfel” de muzee, ne referim la genul de muzee așa-zis „tematice”, dedicate fie unor meserii (minerit, arheologie, navigație, vânătoare, pescuit, agricultură), fie unor instituții (poștă, radio, teatru, presă). Nu lipsesc muzeele despre istoria costumului, a textilelor, a jucăriilor, a traficului, a închisorii, a pedepselor. Cum era de așteptat, istoria culturală a femeilor (viața cotidiană, artă, meserii etc.) constituie și ea subiect de interes muzeistic.

Evident, este doar o scurtă enumerare, pentru că, practic vorbind, nici un aspect, fie el cât de minor, al vieții sau nici o categorie socială, nici o epocă istorică nu sunt trecute cu vederea. Toate informațiile privind cultura materială și spirituală a societății sunt sistematizate și înfățișate publicului: în vechi clădiri re-

amenajate, în case de negustori sau de marinari de acum trei secole, lângă poarta medievală a cutărui oraș, într-o abatie, într-o fermă de la 1800, în aer liber.

Conform preceptelor umanismului nordic, nimic din ce au creat oamenii, la oraș sau la sat, de-a lungul secolelor, nu este derizoriu. Conceput în

acest mod, muzeul e la îndemâna tuturor și se adresează comunității întregi, și nu doar celor cu o instruire deosebită.

În Norvegia, la o populație de aproximativ 4.500.000 de locuitori, țară unde drumeția este considerată un sport național, nici nu e de mirare că a luat amploare un tip sui-generis de muzeu. Muzeul de

tip clasic – Vigeland de pildă – are, în completare, Frogner Park-ul, unde pot fi văzute sute de statui ale sculptorului Gustav Vigeland (1869-1943). O alee de statui conduce vizitatorul către fântâna spectaculoasă din centru, străjuită de un monolit înalt de 20 metri, o columnă de granit cu 121 corpuri umane aflate în încheștare în străduința de a ajunge cât mai sus. Această coloană este înconjurată de 36 de grupuri de statui, tot în granit, cunoscut sub numele de „Roata vieții”. La Bergen, muzeul hanseatic aflat în interiorul unei vechi clădiri renovate nu poate fi despărțit de „aripa” sa exterioară – cheiul cu clădiri din epoca respectivă, considerat monument de patrimoniu UNESCO. Și exemplele pot continua.

Peer Gynt și ferma sa

Muzeul în aer liber Maihaugen, aflat în apropierea faimosului azi oraș al sporturilor de iarnă Lillehammer, are o istorie interesantă. În 1885, stomatologul Anders

Sandvig, bolnav de tuberculoză, mai având de trăit, după pronosticul doctorilor, cel mult doi ani, vine la Lillehammer să se întemeze după ultima, gravă, criză. În plimbările sale vede câteva ferme vechi, aproape în paragină, și se hotărăște să le refacă. A fost primul pas și cel mai semnificativ. În 1887 Sandvig nu numai că nu era pe moarte, ci a fundat muzeul pe care l-a îmbogățit cu noi achiziții, timp de 65 de ani până la dispariția sa, în 1950. Acum la Maihaugen, pe o suprafață de 40 de hectare, se pot vizita peste 120 de ferme vechi din toată valea Gudbrandsdalen, cu interioare și cu ustensiile folosite în gospodărie, oglindă fidelă a modului de viață din epoca medievală până în secolul XIX. Tot aici este prezentată colecția lui Sandvig, ce conține 30.000 de obiecte.

Între fermele muzeului se poate vedea și una aparținând lui Peer Gynt – personaj ce i-a inspirat pe scriitorul Ibsen și pe compozitorul Grieg. Întreaga regiune de fapt, atât la nord, cât și la

sud de Lillehammer, e un compendiu de istorie și cultură: la Vang se află cele 758 de morminte din epoca timpurie a fierului, la Rigebu, una dintre cele mai vechi biserici din bârne, și nu departe își avea sediul Dale Gudbrand, marea căpetenie vikingă, botezată de regele Olav în 1021.

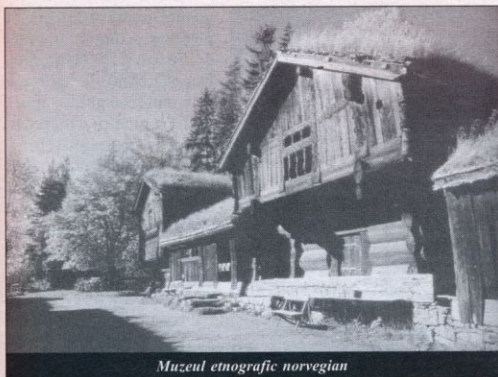
Spectacole în minele părăsite

După trei sute și ceva de ani de activitate, mina de aramă din Røros a fost închisă în 1972. Așezarea, înconjurată de munți, cu o climă aspră, a scăpat ca prin minune din multe incendii, iar tot centrul orașului, aproape 1.000 de clădiri, a fost restaurat prin investiție guvernamentală. Efortul bănesc a fost cu prisosință recompensat, căci azi Røros se află pe lista cu monumente de patrimoniu a UNESCO. Furnalul, o construcție din 1889, refăcut și el, adăpostește patru expoziții despre mineritul din localitate, dar și despre minele din Europa secolelor XVIII și XIX.

În 1979, doar la 13 km de Røros, s-a deschis un alt muzeu al minelor. Pe o distanță de 500 m și la o adâncime de 50 m se vizitează o mină deschisă în 1560, azi, evident, abandonată. Un spectacol de sunet și lumină însoțește vizitatorul pe tot parcursul drumului ce se termină la așa-numita mină a lui Olav, unde s-a lucrat până în 1972. Pentru că tehnica extragerii minerului era rudimentară (focul făcut în galerii crăpa stâncă, minerul putând fi apoi extras cu dalta și ciocanul), a fost nevoie de cantități imense de lemn. Din acest motiv, la suprafață munții sunt dezgoliți, pleșuvi, sterpi, vorbind de la sine despre condițiile de muncă și viață ale minerilor. De-a lungul văii Glommei se întâlnesc multe asemenea mine părăsite, transformate în muzee sau locuri de spectacole. Ar fi o sugestie ca Valea Jiului, ce trece acum prin criza din anii '70 ai mineritului occidental, cu minele aflate într-un decor natural de

Trăsăturile austere ale Muzeului de Artă Modernă din Arken, lângă Copenhaga

Muzeul etnografic norvegian

mare frumusețe, dar în orașe de-a dreptul terifiante, să fie transformată într-o salbă de muzee.

Armonia Louisianei

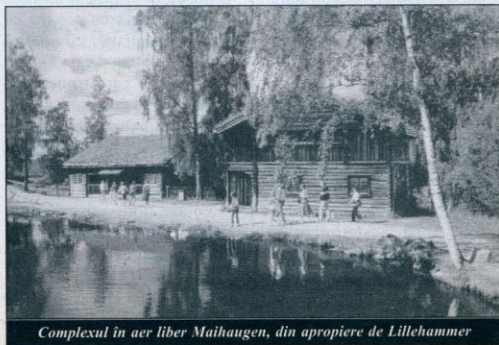
Dintr-o statistică publicată în Danemarca rezultă că muzeul cel mai vizitat din țară, în anii '90, a fost Louisiana. Numele, destul de exotic pentru spațiul nordic, a devenit, treptat, un certificat de garanție pentru profesionalismul celor ce s-au angajat să prezinte publicului mostre de artă modernă. S-a început în 1958 cu o colecție de artă modernă daneză. Cu vremea au fost achiziționate (unele expodate au provenit din donații) un număr impresionant de opere ce ilustrează toate momentele importante ale demersului artistic din Europa și America anilor '60, '70 și '80. Pânze, grafică, desene, instalații, sculpturi își dispută un spațiu generos conceput. Căci, înainte de toate, Louisiana a însemnat o revoluție în modul de „a gândi” și „a organiza” spațiul expozițional. La 35-40 km

nord-vest de Copenhaga, pe țărmul Öresundului, nu departe de Helsingør, Louisiana beneficiază de o splendidă perspectivă asupra mării, fiind în același timp umbră de vegetație ocrotitoare a unui parc unde copacii bătrâni, tufșurile, lianele și pașiștile se succed după regulile unei uimitoare armonii. În acest ambient sunt plasate 60 de sculpturi de Henry Moore, Jean Arp, Max Bill, Calder, Joan Miró. Astfel, arhitectura, artele vizuale și peisajul alcătuiesc un ansamblu unic.

Intrarea în muzeu nu e spectaculoasă: o casă de sfârșit de

secol XIX, cu o mică pașiște în față și iederă cățărata capricios ici-colo pe ziduri. Urmărind săgețile ce indică drumul de acces, vizitatorul se trezește într-o înșiruire de săli ce urmează un parcurs sinuos, unduindu-se parcă printre copaci, în căutarea drumului spre mare. În multe dintre săli, peretele exterior este în întregime din sticlă, inducându-ți ideea că trebuie să faci doar un pas ca să te afli în raiul verde de afară.

În interior, o sală dedicată sculptorului italian Giacometti (cu 13 opere) are vederea spre un mic lac, pe suprafața căruia înnoată alene găște și rațe sălbatică. Grupurile de statuete cu inconfundabilele siluete alungite, surprinse în mișcare, par a se îndrepta către lumea de afară. Ar fi foarte greu să-i enumerăm pe toți artiștii prezenți în muzeu. Evident că parcimonioasă citare de mai jos nu selectează autorii după criterii de valoare. Este doar o scurtă și subiectivă listă de nominalizări, dar în care ar trebui să apară reprezentanți din Danemarca, Norvegia, Italia, Franța, Germania, Austria și America ai numeroaselor curente artistice din a doua jumătate de secol

Complexul în aer liber Mailhaugen, din apropiere de Lillehammer

XX. Astfel sunt prezenți în Louisiana, între alții, Robert Jacobsen, Vasarely, Soto, Rickey, Arman, Oldenburg, Nolte, Rainer, Kiefer, Cucchi, Paladino, Singer, Shapiro. Pentru cei pasionați de arta modernă doar această incompletă enumerare constituie o mare provocare. Anual la Louisiana se organizează expoziții tematice sau de autor (Impresionismul, Expresionismul, arta chineză, Dalí, Monet etc.).

Am mai adăuga la atuurile deja amintite sălile de concert și de proiecție, restaurantul-cafenea, terasele cu deschidere la mare, *shop*-ul cu sute de reproduceri și oferte tentante, încăperile unde copiii pot rămâne ore bune, îndeletnicindu-se cu diverse activități atractive, în timp ce părinții colindă încăperile muzeului.

Austeritatea Arkenului

Și cum publicul ce preferă artă modernă și contemporană e în continuă creștere, la 20 de km de centrul orașului Copenhaga, dar de data asta spre nord-est, s-a deschis un nou muzeu – Arken. Cum o arată și numele, o construcție colțuroasă (în exterior, ca și în interior) în formă de navă, albă, din beton și metal, cu ferestre puține, înfruntă, în dunele nisipoase de pe malul Mării Baltice, la Ishøj Strand, vânturile neostoite ale Nordului. Nimic din luxuria și armonia Louisianei nu se regăsește aici. Stilul este cu totul diferit: frust, auster, neprietenos, am putea spune. Halele, în unghiuri și cu scări răscucite de acces la etaj, nu te îmbie la meditație, la contemplație. Doar atunci când ai norocul să

Parcul Vigeland, o atracție turistică

prinzi o expoziție, ca de exemplu „Edvard Munch“, totul prinde viață, căldură, culoare.

Din prezentarea acestor „altfel“ de muzee nu trebuie să înțelegem că muzeele concepute în mod tradițional au intrat în criză de vizitatori. Nimic mai fals decât această presupunere. Și pentru că tot suntem în jurul capitalei Danemarcei, să ne întoarcem în inima orașului: lângă celebrul parc Tivoli ne întâmpină Ny Carlsberg Glyptotek, o clădire grațioasă, unde tot timpul anului e un du-te vino ce te pune pe gânduri. Odată intrat în muzeu, cu greu te desprinzi de colțurile lui. Atașant e micul *patio*, ce arată ca o oază cu palmieri și liane, cu spațiul central ocupat de o fântână arteziană în care tronează o tânără mamă cu copii cățărați pe umeri, pe brațe, pe coapse: „Mama apelor“ de Kai Nielson. Rămâi suspendat în timp în sala de concerte, înconjurat de sarcofage, urne votive, basoreliefuli romane, înșirate de-a lungul pereților vopsiți în roșu pompeian. Și niciodată nu vei putea întârzia atât cât ai dori în sălile cu artă egipteană, etruscă, greacă, romană. Ca să

nu mai amintim de sălile cu pictura și sculptura franceză de secol XIX (Gauguin, Degas, Rodin), de cele rezervate reprezentanților epocii de aur a picturii daneze etc.

Un interes deosebit îl prezintă de asemenea o serie de alte muzee de tip clasic din Oslo, Bergen sau Stockholm. În capitala Suediei, importante pentru noi sunt și locurile unde, așa cum au descoperit Virgil Cândea și Constantin Simionescu, există prezențe culturale românești. O compoziție din 1935 a lui Victor Brauner se află la Muzeul de artă modernă, iar la palatul Gripsholm, fondat în 1760, cunoscut ca depozitarul celei mai mari colecții de portrete din Suedia, se află portretul lui Jeremia Fazekas, ambasadorul principelui Transilvaniei George Rákóczi I la curtea Suediei, și cel al Zoei Ghica (*Magazin istoric*, nr. 7/1972).

Lucruri deosebit de interesante despre acest personaj aflăm și dintr-un recent dicționar istoric și genealogic, tipărit la Paris, sub semnătura lui Mihail Dimitrie Sturdza. Zoe Ghica, fiică a principelui Scarlat Ghica, se căsătorește cu Pano Maruzzi, ce-și va „construi“ o carieră diplomatică de excepție. Zoe, alături de soțul ei, va cunoaște o adevărată celebritate: doamnă de onoare a împărătesei Ecaterina a Rusiei, apoi, după înălțarea lui Maruzzi la rang de marchiz, ca marchiză va colinda capitalele europene, reprezentând interesele imperiului țarist.

Dacă la Stockholm se găsește portretul lui Zoe Ghica, la București, în colecția Liana și Dan Nasta, se află portretul tatălui, Scarlat Ghica. ■

REGII ROMÂNIEI LA VENETIA

ION BULEI

Carol I nu era mare amator de călătorii. Nici regina Elisabeta. Călătoreau totuși în fiecare an, vara mai cu seamă, dar în lumea germană, de unde proveneau și unde se întâlneau cu rudele. Italia îi plăcea reginei, dar nu într-atât, încât să sacrifice Germania pentru ea. Carol I avea o părere proastă despre italieni în genere, ca toți germanii care se respectă, spunând că Italia este frumoasă, dar fără locuitorii ei. Și cu toate acestea, în două rânduri, 1883 și 1891, perechea regală română a vizitat Italia.

Mărturiile de epocă (îndeosebi corespondența ministrului italian la București cu titularul Externelor, dar și presa din Peninsula) sunt unanime în a prezenta prima călătorie ca o urmare a sfaturilor medicilor (regele „are neplăceri din cauza unor dureri nevralgice“, iar regina nu-și revenise complet de pe urma unei puternice depresii de care suferise). Au ținut să călătorească incognito, sub numele de contele și contesa de Vrancea.

Suveranii români au ajuns la Veneția la 20 martie 1883, fiind primiți de notabilitățile orașului și diplomații români veniți de la Roma. Au fost găzduiți la Hotel Danieli,

rămânând în oraș trei zile, timp în care au văzut principalele monumente de arhitectură și muzeele. Următorul popas l-au făcut la Milano, unde vizitează Domul și Galleria Vittorio Emmanuele, Piazza Venezia; merg și la Scala, dar muzica lui Gounod nu-i distrează prea tare. După trei zile pleacă la Genova și de aici la Pegli. Presa italiană are cuvinte elogioase despre contele și contesa de Vrancea.

Imaginea Tronului - afectată

A doua vizită la Veneția a suveranilor români are loc în 1891. În condiții diferite de

prima. Cei doi nici nu călătoresc împreună.

De ce venise regina în Italia? O plecare precipitată și nedorită de rege. Nu întâmplător, scrie marchizul Curtopassi, ministrul Italiei la București, la 28 iunie 1891: „De câțiva vreme circulă în oraș zvonuri despre dragostea dintre Alțeta Sa Regală, principele moștenitor, cu domnișoara Văcărescu, domnișoara de companie a Maiestății Sale Regina; faptul nu surprinde prea mult, nimeni neignorând existența cvasi-claustrală la care a fost condamnat până acum principele Ferdinand“. Și mai scria că regina „lucra cu tenacitate la actualizarea unei atari uniuni,

Principele moștenitor Ferdinand și frumoasa sa soție, principesa Maria

fără a-și deschide sufletul regelui", care ar fi rămas neștiutor, dacă nu l-ar fi informat Dimitrie Sturdza, „acest convins și foarte devotat dinastic”. Un articol din ziarul *L'Adriatico*, purtând titlul *Ultimul roman de dragoste la curțile europene*, o lăuda pe regina Elisabeta ca pe una „dintre cele mai culte și luminate femei din Europa”, o excelentă poetă, pasionată de poezia populară românească. Această pasiune o și dusese, scria ziarul, la cunoașterea tinerei Văcărescu, autoarea volumului *Chants d'aurore* (Cântecele aurorei), din care s-a inspirat și regina pentru volumul său *Cântece din valea Dâmboviței*. „Elena Văcărescu nu e una dintre ființele a cărei frumusețe stă doar în frumusețea ei fizică! E un spirit ales; profunzimea privirii răspunde la aceea a gândului, gingășiei chipului îi corespunde aceea a sufletului. E ușor de înțeles ca cineva, cunoscând-o, să se îndrăgostească de ea sau să nu rămână indiferent.”

Diplomații italieni scriu la Roma că regele Carol a fost foarte iritat de comportamentul reginei, a cărei exaltare mersese prea departe. El considera întreaga istorie ca pe un amestec în treburile sale. Consiliul de Miniștri reunit sub președinția sa declară că uniunea celor doi tineri era în absolută contradicție cu reglementările românești în vigoare. P.P. Carp, generalul Em. Florescu, D.A. Sturdza, Lascăr Catargiu îi vorbesc regelui în termeni neechivoci, arătând suveranului pericolul în care se pune monarhia și îi cer s-o îndepărteze imediat pe Elena Văcărescu de la Palat. (Amănuntele acestui episod au fost prezentate în mai multe rânduri de revista *Magazin istoric*, nr. 11/1973, 7/1992 și 6/1995, prin pana unor contemporani ai evenimentului: Duiliu Zamfirescu, Eliza Brătianu și A.C. Cuza.)

Doouă lucruri stărneau neliștea oamenilor politici și a suveranului: obstinația lui Ferdinand de a-și duce iubita la altar și amenințarea reginei că va părăsi România, dacă Elena Văcărescu va fi îndepărtată. Cea dintâi piedică părea ușor de trecut, deoarece Ferdinand mai avea un frate, pe Wilhelm, care-i putea succede ca prinț moștenitor (e adevărat că regele Carol I nu-l putea suferi). Cea de a doua părea mai dificil de depășit, pentru că ar fi provocat un evident disconfort regelui și o imagine nu tocmai fericită Tronului. Curtopassi spera că tatăl Elenei Văcărescu, în acel moment ministrul României la Roma, își va chema fiica în Italia, îndepărtând-o astfel din România. Dar Văcărescu nu vrea s-o cheme, ca să nu dea

Elena Văcărescu la umbra sălcilor de pe malul Dâmboviței

impresia unei exilări. Intervine și guvernul de la Berlin, care îl invită la Sigmaringen pe Ferdinand și pe un reprezentant al guvernului român, pentru a discuta situația cu șeful Casei princiare.

Amenințare cu divorțul

La 30 iunie, prințul pleacă la Sigmaringen. Generalul Florescu, șeful guvernului, de acord cu colegii săi, dar fără știrea regelui, trimite și un funcționar de la Ministerul Afacerilor Străine (nu știm cine a fost) ca reprezentant al guvernului și purtător al unei scrisori către principele Leopold, tatăl lui Ferdinand. La 8 iulie, trimisul guvernului se înapoiază cu o scrisoare de răspuns a principelui Leopold, care înștiința pe șeful guvernului român că Ferdinand nu se va întoarce în România decât căsătorit sau logodit oficial cu o principesă dintr-o familie domnitoare din Europa. Scrisoarea „aducea o extremă ușurare lui Carol”, cum nota Curtopassi.

Rămânea de îndepărtat Elena Văcărescu de la Curte. Regina se opune cu îndărătnicie. Curtopassi notează preocuparea tuturor pentru starea ei de sănătate. „Eventualitatea unei complete pierderi a rațiunii nu era deloc exclusă”. În cele din urmă, regina cedează, dar declară că o va însoți pe Elena Văcărescu în afara granițelor țării. Regele e de acord, dar cu condiția ca, odată ajunsă în Italia, unde a declarat că vrea să meargă, regina să se despartă de domnișoara ei de companie. La 18 iulie regina ajunsese la Veneția. La 1 august Carol îi spune lui Curtopassi că, în cazul refuzului reginei de a se despărți de Elena Văcărescu, se va duce el însuși la Veneția, pentru a o face să înțeleagă că întoarcerea ei la București în compania domnișoarei sale nu mai era nicidecum posibilă, după angajamentele pe care și le luase el față de miniștri și opinia publică. „Sper că nu voi fi constrâns să mă duc la Veneția, dar dacă voi fi obligat, o să vă rog ca și în cazul meu incognitoul să-mi fie respectat.”

Consultați, miniștrii cabinetului lui Florescu ezită să-i dea sfaturi. Până la urmă îl îndeamnă să o facă, dar numai dacă Elena Văcărescu era îndepărtată de regină, așa cum suverana promisesse la plecarea ei din România. Domnișoara Văcărescu continua însă să întârzie la Veneția. Un ziar anunța că avea intenția să intre într-o mănăstire. *Le Petit Journal* relua o știre transmisă de o gazetă germană, po-

trivit căreia domnișoara Văcărescu, care trebuia să-și sacrifice dragostea pentru rațiuni de stat, ar fi încercat să se sinucidă. „Putem să le garantăm, colegului nostru francez și celui german, – scria ironic *L'Adriatico* din 25 august 1891 – că nimic nu se știe din toate astea la Veneția. Ba chiar am văzut-o pe domnișoara Văcărescu asistând la o regată și am găsit-o la fel de superb de frumoasă și surâzătoare, cu o înfățișare care nu părea deloc a unei persoane care a încercat să se sinucidă sau care ar fi avut intenția să o facă. Dimpotrivă.”

La mijlocul lui august 1891, Carol îi anunța soției sale venirea la Veneția și îi cerea ferm să o îndepărteze pe Elena Văcărescu. Regina rezistă. Carol amenință cu despărțirea. Regina cedează. Și zările venețiene anunță la 1 septembrie plecarea domnișoarei Văcărescu. Motivul vrajbei dintre cei doi soți e îndepărtat. Boala „venețiană” a reginei nu mai este acum decât aceea a părerilor de rău.

Împreună, dar separat

Regele sosește la 5 septembrie, însoțit și de primul

ministru, generalul Florescu, de Kalinderu, administratorul Domeniilor regale, și de colonelul Candiano Popescu, căruia i se alătură și colonel Robescu. La Veneția vor fi lângă rege și principele Friedrich Eugen, principele Leopold, fratele său, și principele de Wied, fratele reginei, cu soția, principesa Maria de Olanda. Călătorește tot incognito, tot cu titlatura de conte de Vrancea.

Regina sosise la Veneția însoțită de medicul ei J.A. Theodori, de secretarul particular Scheffer și de două domnișoare de companie. Și ea tot incognito, drept contesa de Vrancea, ca și în 1883. Un incognito mai mult dorit decât real, pentru că veniseră mulți venețieni s-o întâmpine la gară. Cei doi suverani vin separat, separat locuiesc (e adevărat că la același hotel, Danieli) și tot separat văd Veneția. Regele vizitează stabilimentele industriale ale lui Guggenheim și Rieti Dalla Tore. Apoi Biserica della Salute, Piața San Marco, Merceria. Se oprește îndelung la atelierile lui Marco Testolini, interesându-se de mobile, sculpturi, stofe. Face cumpărături la atelierul de sticlărie al lui Salviati. La 8 septembrie ia prânzul cu ducele Tommaso di Genova, cu primarul Veneției și cu colonelul Distretto, reprezentant al guvernului. La 12 septembrie, vizitează Arsenalul și nava „Sicilia”, iar a doua zi se duce la Palatul Dogilor. În 16 septembrie vede Accademia d'Arte și se întâlnește cu pictorul Carolus Duran...

De fiecare dată când s-au aflat la Veneția, regele Carol și regina Elisabeta au fost găzduiți la Hotelul Danieli

Regina, cu toate că venise mult înaintea regelui, nu reușise să vadă Veneția, cum o dorea. Doar la 29 iulie se dusesese la Lido, unde i se pregătise o elegantă cabină de plajă. O însoțea și Elena Văcărescu. Câteva zile mai târziu mersese la Palatul Ducal, dar după o jumătate de oră, nesimțindu-se bine, își întrerupsese vizita. Nu reușise să mai vadă și alte locuri, din cauza precarei stări de sănătate. Primise la hotel pe primarul Veneției, pe fotograful Vianelli de la *Illustrazione italiana*, care îi făcuse o frumoasă fotografie la biroul de lucru. Alături de această imagine, ziaristul Raffaello Barbiera scriese un documentat articol, prezentând-o publicului ca poetă.

Zilnic, presa venețiană – *Gazetta di Venezia*, *L'Adriatico*, *La Venezia* – dădea știri despre perechea regală. Cu deosebire despre sănătatea reginei. Într-o scrisoare către *La Venezia*, doctorul Theodori arăta că regina suferea de o congestie a glandelor rahi-diene și nu de paralizie progresivă, cum greșit informaseră unele ziare. Din această cauză nu mai fusese chemat dr. Charcot de la Paris, cum se intenționase. N-a mai fost nevoie nici de serviciile medicilor italieni Baccelli, Semmola Durante, despre care îi vorbise Curtopassi regelui, înainte de plecarea acestuia la Veneția. Regele i-a invitat

totuși pe medicii germani Forel și Finkelberg, care o consultaseră pe regină la 5 și 6 septembrie. Ei nu constataseră decât o depresie nervoasă, care cerea odihnă.

Arsenalul, singura amintire

Dacă cei doi soți nu au un program comun la Veneția, ei pleacă în schimb împreună din Orașul lagunelor. La 16

Illustrazione italiana, la 30 ianuarie 1892, deci la câteva luni după sejurul venețian al reginei, o găsea pe aceasta de nerecunoscut. La Veneția i se păruse total abătută. Acum era complet refăcută. Picta, cânta la pian, compunea. De multe ori pe zi frumoasa „cortile“ (curte interioară) de la hotelul unde locuia se umplea de muzică. Ieșea des la plimbare și primea cu plăcere salutul celor

care o întâmpinau, răspunzând cu o înclinare a capului, cu un surâs, cumpăra fructe pentru copii pe care îi întâlnea, îi mângâia pe creștet.

De Anul Nou 1892, regele Carol îi face o scurtă vizită.

„Regina merge în întâmpinarea regelui și-l îmbrățișează“. Alături de regină nu mai era Elena Văcărescu, ci o altă domnișoară de companie, fiica doctorului Theodori. Părea că viața a reintrat în normal.

După reîntoarcerea în țară, la Sinaia, regele Carol îi conferea lui Curtopassi Ordinul Marea Cruce a Coroanei României, „ca amintire a sejurului meu în Italia, care, prin suveranilor ei și prin poporul ei, mi-a câștigat inima“. Cu acel prilej i-a vorbit despre Veneția. Dar numai de Arsenalul de aici și de nava „Sicilia“, a cărei eleganță îl impresionase. Om pragmatic cum era, Carol nu putea să fie impresionat de altceva decât de un lucru practic. ■

Așa arăta centrul orașului Pallanza, când perechea regală română a poposit pentru câteva zile acolo

septembrie, un tren special al Căilor Ferate Române (patru vagoane, două pentru suverani, capitate în velur verde, vagoane noi, care costaseră 125.000 lire italiene, o sumă destul de mare pentru acele timpuri, un alt vagon pentru miniștri și altul pentru bagaje) îi poartă pe suverani și însoțitorii lor la Pallanza, unde rămân împreună până la 18 septembrie. Regele se duce de la Pallanza la Monza, unde în aceeași zi se întâlnește cu regele Italiei, Umberto I. Întâlnire formală, fără semnificații politice. De curtoazie și cunoaștere personală (cei doi suverani nu avuseseră prilejul să se întâlnească).

De la Monza, regele pleacă în țară. Regina rămâne la Pallanza. Un reporter de la

Dascăli slujitori ai Muzei Clio

„Monumentele ridicate la Calafat nu arată viitorului numai faptul unei bravuri de moment; ele vor aminti neamului întreg că la Calafat s-a petrecut marele act al poporului liber, care nu mai putea suporta înrobirea și nici suzeranitatea Imperiului Otoman înănmolit în obiceisuri închise.“

Astfel evoca I.S. Drăgulescu, fost primar al urbei dunărene, în cartea Calafatul odinioară și astăzi

monumentele ridicate de concetățeni pentru cinstirea memoriei celor care, în războiul din 1877-1878, consfințiseră independența de stat a României.

La Calafat, la 26 aprilie/8 mai 1877, bateriile românești au tras primele salve, vestind intrarea în războiul ruso-turc care începuse dincolo de Dunăre. Amintirea acelor luni de eroism este evocată de câteva monumente, ridicate aici de-a lungul anilor.

MONUMENTELE INDEPENDENȚEI

MARIAN RADU ROȘU,

Profesor, Școala nr. 2 „Constantin Gerota“, Calafat

Primul, înălțat în 1886 și intitulat *Independența*, fusese amplasat chiar pe locul unde odinioară se aflase Bateria „Carol“, cea care a tras primele salve ale intrării României în război. Era pe cel mai înalt punct al orașului, la 70 m deasupra nivelului Dunării, dar ulterior, monumentul a fost reamplasat, aici ridicându-se un alt grup statuar, în 1980.

Inițial, monumentul *Independența* era format dintr-un trunchi de piramidă, cioplit în piatră, înalt de 3 m, care avea în vârf un obuz turcesc tras de la Vidin asupra Bateriei „Carol“, deasupra căruia era un vultur din bronz, cu aripile larg desfăcute.

Postamentul era înconjurat cu stâlpi de beton, legați între

ei cu lanțuri masive din fier. Pe laturile dinspre răsărit și apus ale soclului erau cununi de stejar din bronz. Pe cele din nord și sud se aflau dăltuite următoarele inscripții: „În amintirea bombardării Vidinului. În anul 1877 deschisus-s-a focul asupra cetății Vidinului“ și, respectiv, „De la Bateria Carol I, trei obuze turcești spărgându-se în apropierea domnului României, Carol I“.

I.S. Drăgulescu, în amintita lucrare, menționa că, la începutul secolului trecut, pe una dintre laturile monumentului s-ar mai fi aflat încă o cunună de stejar din bronz și o placă de marmură, cu inscripția „În amintirea bombardării Vidinului, în 26 aprilie 1877“.

Considerat un simbol al luptei pentru neatarnare și suveranitate națională, monumentul *Independența* a intrat în atenția primului ministru al României D.A. Sturdza, care, cu prilejul vizitării orașului, în septembrie 1903, a dat dispoziții ca locul viran din jur să fie împrejmuit și să se amenajeze „un parc care să merite toată atențiunea acestui loc istoric și care să servească și de distracție cetățenilor“. Același lucru l-a solicitat și Vasile Lascăr, ministrul de Interne de atunci, care – scrie I.S. Drăgulescu –, „a cerut cu insistență a se lua cele mai urgente măsuri de a începe și termina cât mai neîntârziat această lucrare“.

Parcul ce urma să se amenajeze se întindea până „la

poalele malului despre Dunăre“, lungimea împrejmuirii atingând 252 de metri, iar materialul necesar costând suma de 1.509 lei. Efectuarea unei asemenea lucrări, și încă într-un ritm intens, cerea, dată fiind configurația terenului, un număr mare de brațe de muncă. Ca atare, în tot cursul anului 1904, au lucrat la amenajarea parcului sute de oameni, în sprijinul acestora fiind aduși și militarii aparținând Regimentului 31 Infanterie cantonat în loca-

Monumentul sergentului Constantin Popescu

litate. Volumul săpăturilor și al nivelărilor a fost foarte mare, totodată luându-se măsuri pentru plantarea cu arbori și boscheți a dealurilor din jur. Ministerul de Război a alocat suma de 2.000 lei, acestea adăugându-i-se alte sume date de prefectura județului Dolj și de primăria orașului Calafat.

Pentru întregirea ansamblului arhitectonic, primăria orașului a cerut aprobarea pentru trimiterea a două tunuri „care să fie așezate de o parte și de alta a monumentului, spre a fi văzute în original și de

generațiile viitoare“. Tot în același timp a început construirea unei scări cu trepte din piatră cioplită, care înlesnea urcarea dinspre Dunăre până la înălțimea pe care era amplasat monumentul.

În prezent, monumentul *Independența*, cunoscut și sub denumirea populară „La tunuri“, se află amplasat la debarcaderul Dunării, flancat de o parte și de alta de două tunuri de oțel, marca Krupp-Essen, orientate cu țeștile spre Vidin.

În apropiere de căpitănia portului Calafat, unde odinioară a fost amplasată Bateria „Elisabeta“, a fost ridicat monumentul dedicat sergentului Constantin Popescu, primul ostaș căzut în Războiul de Independență.

Istoria sa pornește de la inițiativa unui grup de cetățeni ai orașului Calafat care au înaintat, la începutul anului 1882, un memoriu către prefectul județului Dolj, în care se arăta că „în timpul campaniei, la 14 iunie 1877, sergentul Constantin Popescu, din Regimentul 1 de Artilerie, pe când voia să ridice o bombă, ce căzuse în orașul Calafat, a fost lovit de o altă bombă venită din Vidin și făcut în mai multe bucăți“. Respectivii cetățeni mai aminteau că „acesta a fost primul soldat care a murit în această campanie“.

După terminarea Războiului de Independență, regina Elisabeta a României, omagiiind memoria eroului „mort în apărarea patriei sale“, a trimis o coroană de bronz pe care era săpată inscripția: „Constantin Popescu, sergent Regimentul 1 Artilerie, mort

pentru țară în Calafat, la 14 iunie 1877“. Semnatarii memoriului amintit relatează că „această coroană, neputându-se pune pe mormântul celui martir, din cauză că coroana este foarte grea și lucrată cu artă, și că nu se putea așeza nici pe simpla cruce de lemn înfiptă la acel mormânt, ea s-a păstrat în una din bisericile acestui oraș, în cutia sa“.

Locuitorii Marin Drăgulescu, Mihail Iatropol, Ilariu Marian și Constantin Ștefă-

„Independența“ (1886)

nescu s-au constituit într-un comitet, iar în seara zilei de 10 ianuarie 1882 au dat un bal din care a rezultat suma de 971 lei, „hotărându-se să se întrebuințeze la ridicarea unei coloane sau monument pe locul unde acel sergent a fost lovit“ și pe care să se pună coroana de bronz cu inscripția, în ideea că „suvenirul celui sergent va face ca orașul să posede ceva și care în viitor va reaminti suvenirea campaniei din 1877, în urma căreia România și-a câștigat independența“. Ca urmare a intervenției

prefectului de Dolj, s-a dat permisiunea „ridicării monumentului în memoria sergentului Constantin Popescu și punerea pe acel mormânt a coroanei de bronz”.

Azi, monumentul „Sergent Constantin Popescu” – având înălțimea de 3,60 m – este situat în mijlocul unui parc natural, înconjurat de un grilaj de fier în formă de patruleter. Pe una dintre laturile sale se află o placă cu inscripția: „Cu ajutorul orașenilor. În memoria primului ostaș român, C.

Monumentul Bateriei „Mircea”

Popescu, mort în campania ruso-româno-turcă.”

Un alt monument înălțat în amintirea evenimentelor din 1877-1878 a fost inaugurat în anul 1910, pe vechiul loc al Bateriei „Mircea”. Ridicat în partea vestică a orașului, este amplasat pe un dâmb natural de pământ, în zona punctului denumit de localnici „La fântâniță”, loc în care ar fi căzut cei mai mulți ostași români, răpuși de tirul artileriei turcești de la Vidin. Împrejmuit de un grilaj din fier, este așezat pe un pedestal de

beton, având corpul în formă de trunchi de piramidă și o înălțime de aproximativ 2,80 m. În vârful său se află un glob din bronz în care este înfipt un mic drapel din metal.

Pe cele patru părți ale sale, au fost aplicate plăci cu inscripții astfel – pe latura dinspre răsărit: „Locul Bateriei «Mircea», cu șase tunuri calibru mare. Campania 1877-1878, sub domnia gloriosului Carol I”; la nord: „Ridicat în anul 1910, sub guvernul prezidat de domnul I.I.C. Brătianu, prim-ministru și ministru de Interne, prefect al județului Dolj fiind D-nu George I. Vercescu”; pe latura de apus inscripția nu se mai păstrează, iar în partea de sud: „Prin glasul tunului, prin puterea armelor și prin vitejia fiilor țării, am recăstigat dreptul de a trăi liberi și neatârnați. Recunoștință veteranilor din 1877-1878. Pildă noilor generații”.

Cel mai impunător monument închinat evenimentelor din 1877-1878 a fost ridicat și inaugurat în mai 1980. El a fost amplasat pe locul unde se afla *Independența*, pe postamentul său având inscripționați anii „1877-1977”, marcând centenarul proclamării independenței României.

Grupul statuar este opera artistului Pavel Bucur și are 15 metri înălțime. Cele trei personaje ale compoziției sunt tunarul, trompetistul și dorobanțul, iar basorelieful din bronz, în suprafață de 25 m², înfățișează scene sugestive ale trecerii Dunării de către armata română pentru a participa la operațiunile militare din Balcani.

În prezent, pe platoul amenajat în jurul monumentului se desfășoară comemorarea unor evenimente din istoria națională și, totodată, serbarea anuală a zilelor Municipiului.

Ansamblul monumental de la Calafat a fost întregit de ridicarea monumentului „Marița”, inaugurat la 24 mai 2001. Amplasat de autorități pe malul Dunării, în părculețul de lângă Fântâna Baba Lupa, monumentul imortalizează numele și faptele fetei de origine aromână care căra apă soldaților

„Marița”

noștri în toiul luptelor de la Smârdan și care a sfârșit prin a fi împușcată de turci. În memoria acestei copile, provenind din comunitatea vlahilor din Bulgaria, autoritățile locale au hotărât ridicarea monumentului, creație a artiștilor Cristian Pântea (român) și Valentin Ponsetti (vlah). La inaugurare a participat și Ivan Alexandrov, președintele Asociației Vlahilor din Bulgaria.

Calafatul este, astfel, orașul cu cele mai multe monumente închinat Independenței de Stat a României. ■

Legenda și temeiul ei istoric

Expresia „Țara lui Papură Vodă” pare să facă trimitere la un ținut din afara istoriei, pierdut în legendă. Sensul pe care i-l dăm astăzi este acela al unui stat în care autoritatea supremă nu se exercită, un loc al dezordinii, unde fiecare face ce vrea... Precum în cazul altor expresii celebre, și înțelesul celei de față pare destul de departe de acela pe care l-a avut inițial.

Nu puțini vor fi aceia care știu că Papură Vodă a fost un personaj real (Magazin istoric, nr. 9/1979). Față de numeroșii „voievozi fără morminte”, el a avut norocul unui loc de veci fastuos. Când intri în biserica Trei Ierarhi din Iași, cu somptuoasa ei broderie în piatră, ai surpriza să-i descoperi locul de odihnă, alături de trei morminte celebre, aparținând lui Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza. Ce-i drept, lespedea originală nu s-a păstrat, fiind înlocuită de restauratorul de la 1884-1888 cu una modernă, de marmură neagră, pe care scrie „Familia lui Vasile Lupu Vodă”.

S-a născut și a trăit în vremuri tulburi, lăsând posterității o cu totul altă imagine decât își dorise părintele său. Viața și faptele acestui domn efemer au fost evocate de C.I. Andreescu și C.A. Stoide într-o valoroasă monografie publicată în 1938 și devenită azi o raritate. Prin anii '80 ai secolului abia încheiat, Pompiliu Tudoran i-a închinat două scurte evocări. Le-am consultat și noi în redactarea acestui articol.

Portretul lui Ștefan Vodă, păstrat pe un document descoperit la mănăstirea Vatopedi

PAPURĂ VODĂ

SORIN IFTIMI

După ce fiul din prima căsătorie, asociat la domnie ca Ioan vodă, se stinsese la vârsta adolescenței (1640), Vasile Lupu rămăsese fără moștenitor la tron. Pentru a rezolva această problemă, el și-a adus o soție din ținuturi îndepărtate: Ecaterina Cercheza, poate cea mai frumoasă dintre toate doamnele care au urcat vreodată pe tronul Moldovei (Magazin istoric, nr. 7/1999). Nașterea viitorului domn a fost consemnată chiar în inscripția aflată lângă racla cu moaștele Sfintei Parascheva (datată 1641), protectoarea Moldovei, aduse de la Constantinopol

cu mare cheltuială, „în același an [în care] s-a născut Domnului nostru, prea doritul fiu al lui, Io Ștefan Voievod, dă-i mulți ani și viață lungă Doamnel!”

Tânăr, dezmiernat și inimos

Tatăl care își luase pentru sine un nume imperial bizantin („basileus” – Vasile), i-a pus numele de Ștefan („Cel încoronat”).

Peste 12 ani, în 1653, micul Ștefan Vodă se afla, alături de mama sa, în cetatea Sucevei,

asediată de oștile lui Gheorghe Ștefan. După capturarea cetății, boierii de casă ai noului domn l-au sfătuit să-l ucidă pe Ștefan Vodă sau măcar să-l cresteze la nas, căci astfel, potrivit obiceiului bizantin, nu mai putea emite pretenții la tron. Sigur de poziția sa, Gheorghe Ștefan a refuzat, zicând că „om muri noi până va ieși unul ca acesta la domnie” (Miron Costin). Neculce scrie că totuși „l-au însemnat la nas pușintel”, iar călătorul Paul de Alep arăta că „îndată i-a tăiat nasul, ca să nu mai poată ajunge domn. Dar cine poate ști?...“

După alungarea tatălui său de pe tron, Ștefăniță a cunoscut câțiva ani de captivitate, alături de mamă și de boierii Toma și Iordache Cantacuzino, la reședința părintească a lui Gheorghe Ștefan. Potrivit mărturiei mitropolitului Dosoftei, la Buciu-lești, pe Bistrița, tatăl noului domn construisese o biserică, având hramul Sf. Parascheva. Deși pentru eliberarea familiei lui Vasile Lupu au intervenit pe rând principele Transilvaniei, Gheorghe Răcóczi II, hanul tătar, Gazi Ghiray, și sultanul Mehmed IV, Gheorghe Ștefan pretindea că nu știe nimic despre soarta Ecaterinei și a lui Ștefăniță, menținându-i captivi. Abia Gheorghe Ghica, ajuns la domnie în 1659, i-a eliberat, permițându-le să plece la Constantinopol, sub protecția sultanului.

În capitala Imperiului otoman, Ecaterina Cercheza și Ștefăniță aveau să locuiască în palatul familiei, construit într-un peisaj pitoresc, pe malul Bosforului, lângă Arsenal. Vasile Lupu se afla însă în captivitate, la Yedikule („Șapte Turnuri”), până la 1660.

Ștefăniță Lupu a fost dat „la carte la prieteni”, probabil greci, din preajma Patriarhiei ecumenice. Fiul își putea vizita tatăl, care îl trimitea uneori cu scrisori la marele vizir. Într-o asemenea împrejurare, vizirul Köprülü ar fi exclamat, după relatarea lui Miron Costin, că „fecior voinic are Vasile beiu!”

Relația bună cu marele vizir și darurile generoase făcute în stângă și în dreapta nu l-au putut ajuta pe Vasile Lupu să părăsească închisoarea. Dar în schimbul a „300 de pungi de reali și a unei cantități de bijuterii și de blănuri de zibelină”, marele vizir a acordat tronul Moldovei tânărului Ștefăniță.

La sfârșitul lunii noiembrie 1659, cu ajutorul unui corp de oaste de 1.000 de albanezi, puși la dispoziție de marele vizir, la care s-a alăturat o oaste tătarească, Constantin

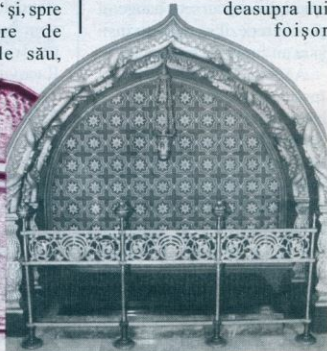
Șerban a fost alungat de pe tronul Moldovei și instalat Ștefăniță vodă Lupu.

Miron Costin ne spune că „nu era încă coptu în vârsta sa” și, spre deosebire de părintele său,

care era „ca un leu la fire și la trup”, Ștefăniță trebuie să fi fost și cam becnisnic. Un document de epocă îl numește „Ștefan Hroiut”, ceea ce, din slavonește, s-ar tălmăci prin „Slăbănogul”. S-a avansat chiar ideea că ar fi fost un copil întârziat, marcat de o insuficiență intelectuală. Nu moștenise de la tată decât firea iute, care îl conducea când la acte pline de curaj, când la cruzimi nejustificate.

Domnul strică, tatăl și dregătorii veghează

Una dintre povestirile cuprinse în *O samă de cuvinte* arată cum Ștefăniță vodă „fiind domn tânăr, dezmiardat și inimos, de multe ori ieșind cu boierii la primblări, pune de lua frăiele din capetele cailor boierilor și le dă ghiont cailor de cădeau boierii de-și spărgeau capetele, cât se îngrozise boierii a mai merge cu dânsul cu cai buni la primblare”. Cronicarul muntean Radu Popescu consemna că „era și un heleșteu mare și deasupra lui foișor

Trei Ierarhi – ctitoria lui Vasile Lupu, în interiorul căreia se află osemintele familiei voievodului

Vasile Lupu...

domnesc, lângă casele cele domnești [din Iași]; de acolo pre mulți boieri îi arunca în heleșteu și apoi râdea, deci scoțându-i din apă îi îmbrăca în haine domnești". Cronicarul muntean îi reproșa și excesele sexuale „nu numai cu partea femeiască, ci și cu partea bărbatească”.

Era iute de mânie. Neculce povestește cum, atunci când Ștefăniță a vrut să mărească darea fumăritului și a întâmpinat rezistență din partea celor doi frați, Toma și Iordache Cantacuzino, „îndată s-au mâniat și au scos hangerul și s-au repezit să dea întrânșii și ei au fugit din casă afară”.

Același hanger și-a făcut însă treaba până la capăt în cazul marelui cărturar Nicolae Spătarul, cel vestit pentru călătoria sa în China și traducerea în limba română a Vechiului Testament (*Magazin istoric*, nr. 7-8/1969, 2/1982). Lui Ștefăniță vodă „îi era pre drag și-l ține pre bine, și tot la masă îl pune, și să giuca în cărți cu dânsul, și la sfaturi, că era atunce gramatic la dânsul”. Nicolae Spătarul ar fi neltit însă împotriva domnului și „au

scos niște cărți [scrisori] viclene și le-au pus într-un băț sfredelit și le-au trimis la Constantin vodă cel bătrân, Basaraba, în țara Leșască, ca să ridice de acolo oști, să vie să-l scoată pe Ștefăniță vodă” din scaun. Mâniat, Ștefăniță a pus pe călău să-i taie nasul, însă cu hangerul domnesc. Episodul rămâne memorabil, în el fiind implicate trei personaje care au avut nasurile crestate: Ștefăniță însuși, Constantin Șerban (după respectiva operație căpătând porecla „Cârnu”) și Nicolae Spătarul.

Firea ușuratică și nepriceperea lui Ștefăniță în arta guvernării nu au afectat prea mult Moldova, găsindu-se soluții de remediere, mai ales cu sprijinul celor doi sfetnici de vază, Iordache și Toma Cantacuzino, ceea ce a făcut ca mecanismul puterii să funcționeze aproape normal. Iar atunci când unele nemulțumiri ajungeau până la Poartă, tatăl tânărului domn, Vasile Lupu, reușea de fiecare dată să liniștească lucrurile.

Aruncând o privire peste sfatul domnesc al lui Ștefăniță, vom întâlni nume însemnate pentru istoria Moldovei: Racoviță Cehan mare logofăt, Toma Cantacuzino mare vornic al Țării de Jos, Ion Prăjescu mare vornic al Țării de Sus (înlocuit, din 1661, cu Istrate Dabija, viitorul domn), Iordache Cantacuzino mare vistiernic, Grigore Hăbășescu mare paharnic, Solomon Bărlădeanu mare stolnic, Nicolae Racoviță mare comis, Nicolae Buhuș mare medelnicer, Chiriac Sturza mare jitnicer, Mihalache Hâncu serdar de Orhei. Între dregători

...și prima sa soție, Tudosea, împreună cu fiica lor Ruxandra

mai întâlnim pe viitorul domn Gheorghe Duca, acum doar vistiernic al doilea, precum și pe prosperul Ursache, ca mare vameș. Cu o asemenea garnitură de dregători alături, era normal ca țara să funcționeze.

Lingoare sau otravă?

Ștefăniță acordă atenție și activității ctitoricești, reușind să încheie, în mai 1660, lucrările la biserica mănăstirii Golia „din mijlocul târgului Iași”, cea mai impozantă ctitorie a tatălui său. Aici era centrul administrativ al mănăstirilor moldovenești închinat la Muntele Athos. Pe hrissoul de închinare, descoperit de cercetătorul Florin Marinescu la Mănăstirea Vatoped, s-a păstrat un portret-miniatură al tânărului domn, publicat recent de istoricul Petronel Zahariuc. Tot în 1660 se încheie reparațiile și repictarea mănăstirii Hlincea, de pe hotarul orașului Iași (ctitorie a Mariei, fiica lui Petru vodă Șchiopul și a soțului ei, Zottu Tzigara),

pe care o închină la mănăstirea Arghirocastron, din Rumelia. Ca urmare a unor asemenea binefaceri, un cleric, ieromonahul Arsenie, îi închina lui Ștefăniță vodă o carte, *Călăuza Locurilor Sfinte de la Ierusalim*, tipărită la Veneția, în 1661.

Încă de la începutul domniei, Ștefăniță vodă, cât și tatăl său, Vasile Lupu, au trimis scrisori domniței Ruxandra (fiica lui Vasile Lupu din prima căsătorie și sora lui Ștefăniță), văduva lui Timuș Hmelnițchi, fiul fostului hatman al cazacilor, Bogdan Hmelnițchi, ce locuia în cetatea Rașcovului, de dincolo de Nistru, pentru a o convinge să revină în Moldova. Și pentru că aceasta a refuzat, în vara anului 1660, Ștefăniță vodă a trimis o expediție militară asupra cetății amintite, aflate pe pământ cazăesc, pentru a o aduce pe domniță cu de-a sila, dar inițiativa a eșuat. Nu era o simplă aventură, nici o provocare gratuită adresată cazacilor, dar rivalul său Constantin Șerban își găsisese și el refugiu la cazaci. Așteptându-se la o confruntare cu acesta, tânărul domn voise s-o scutească pe Ruxandra de consecințele neplăcute pe care le-ar fi produs conflictul cu cazacii.

Temerile s-au adeverit: în ianuarie 1661, la vreme de iarnă, Constantin vodă, sprijinit de cazaci, pătrunde fără veste în Moldova pe la Soroca, încer-

când să ia pentru sine tronul țării. Deși vor fi fost destui nemulțumiți printre boieri, aproape nimeni nu a trecut de partea noului venit și în februarie, Ștefăniță, sprijinit de 2.000 de tătari, restabilește situația.

A urmat o scurtă perioadă de liniște pentru Moldova.

La Constantinopol se credea că domnia lui Ștefăniță se va năruia a doua zi după moartea lui Vasile Lupu (aprilie 1661), dar spre surpriza multora, această previziune nu s-a îndeplinit. El avea să piară în același an, dar din alte motive.

În toamna anului 1661, sultanul a poruncit domnului Moldovei să meargă în ajutorul hanului de Crimeea și a pașei de Silistra pentru a ridica fortificații pe malul Niprului, spre a închide drumul cazacilor spre Marea Neagră. Miron Costin povestește cum tânărul domn s-a îmbolnăvit pe drum „de o boală foarte grea, lungoare [lingoare, febră tifoidă]” și după trei zile „au stătut mort”. Neculce consemna și un alt

zvon, deși nu-i acorda prea mult credit: „Ștefăniță Vodă, zic unii... să fi murit de otrăvă”.

Ștefăniță a trecut la cele veșnice în ziua de 19/29 septembrie 1661. Trupul i-a fost înhumat într-o nișă din interiorul bisericii Trei Ierarhi, alături de moaștele patriarhale ale Sf. Parascheva (mutate în 1888 în Catedrala Mitropolitană, unde se află până astăzi).

Nefericită coincidență

Dreaptă sau nu, porecla de Papură Vodă este creația epocii în care a trăit. Ștefăniță Lupu iese din tipare, nu corespunde clișeului de domn viteaz, înțelept și pios cu care ne-am obișnuit, dar porecla a dobândit-o fără ca el să fi făcut nimic pentru aceasta. S-a întâmplat ca scurta sa domnie să coincidă cu o cumplită foamete ce bântuia Moldova. În *Cronica* sa, Miron Costin scrie că la foamea din 1659, „mânca oamenii papură uscată în loc de pâine, mâcinând-o uscată. Și de acea foamete poreclia și pre Ștefăniță Vodă,

de-i dziceau *Papură Vodă*”. O altă însemnare de epocă arată că „într-acei an (1661) ce trecuse, atunci au fost foamete mare, că mânca oamenii pâine de rânsă (coajă de copac măcinată) și de papură”. Radu Popescu mărturisise că și în Muntenia a fost

Prin grija tânărului domn, Ștefăniță, s-au încheiat lucrările la biserica mănăstirii Golta din Iași

în acei ani o foamete cumplită, încât „mânca oamenii tes-covine și rânsă și ce putea”; cu toate acestea, domnul mun-tean (bătrânul Gheorghe Ghica) a fost scutit de o asemenea poreclă.

În a doua jumătate a veacului XVII au mai fost câțiva ani de secetă și foamete de o gravitate asemănătoare. Chiar în domnia lui Vasile Lupu, anii 1651-1652 sunt amintiți în documente ca „anii foametei celei mari”. În 1684-1686, a fost rândul „foametei celei mari din zilele lui Dumitrașco vodă (Canta-cuzino), la a doua domnie”. În asemenea cumplite vremi, sunt consemnate cazuri în care oamenii de rând ajungeau să-și vândă copiii, ocina pă-rintească și chiar libertatea personală. Se „spărgeau sa-tele” și se depopula țara,

țărânii plecând în bejenie unde vedeau cu ochii. Asemenea catastrofe provoacă drame profunde, dar uneori stau la originea unor mari averi: oamenii cu bani puteau cum-păra, la prețuri foarte mici, atâtea sate cât îi ținea punga.

Într-o analiză datorată istoricilor Paul Cernovodeanu și Paul Binder se apreciază că poate cea mai cumplită perioadă din întreaga noastră istorie a fost aceea a anilor 1658-1664, când secetei și foametei – urmate de ciumă, ca de obicei – li se adaugă luptele neîncetate și pusti-irile cauzate de oștile tătă-rești și otomane. Atunci s-a înregistrat o catastrofă scă-dere numerică a populației, iar apogeul acestei crize a fost atins tocmai în domnia lui Ștefăniță Lupu, în anii 1660-1661.

Porecla s-ar datora unei neșanșe, unei nefericite co-incidențe cronologice, am spune noi astăzi. Nu astfel priveau lucrurile oamenii de atunci. Pentru ei, domnul țării, cel miruit în biserică și aflat pe tron „din mila lui Dumnezeu”, era mijlocito-rul lor în fața Divinității. „Norocul” domnului era și norocul țării, iar păcatele lui atrăgeau pedeapsa divină și asupra țării. În mentalul epocii, toate catastrofele naturale erau privite drept o pedeapsă dum-nezeiască, o manifestare a „mânii divine”.

Dreaptă sau nu, porecla de Papură Vodă este o eti-chetă. Dacă ne întoarcem la Ștefăniță cel real, ascuns în spatele poreclei, desco-perim un personaj mult mai complex. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2005, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– Unde a fost înhumat Ștefăniță (Papură) Vodă?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna martie 2005 este:

Trei ani

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Ion-Eduard Popescu-Gherzani, din București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2005.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 1-702, O.P. nr. 1, sector 1, București**

Ieromonahul Averchie cu primii săi elevi, la școala macedoromână de la Sf. Apostoli din București (sus) și macedoromâni din Plovdiv, Bulgaria

ROMÂNII SĂ SE INSTRUIASCĂ ÎN PROPRIA LOR LIMBĂ

GHEORGHE ZBUCHEA

În paginile ziarului Timpul din 25 mai 1879 Mihai Eminescu consemna: „Nu e popor megieș care să nu aibă români sub jugul său: sârbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemți, fiecare are, unii milioane, alții sute de mii de suflete din acest popor osândit de Dumnezeu spre nefericire și sabie...”

În spațiul sud-dunărean românii au fost și sunt autohtoni. Ei au fost și sunt descendenții romanității orientale, au fost și sunt parte a unui popor român cu o arie de etnogeneză mult mai întinsă decât cea cuprinsă între hotarele statului național de astăzi. Lingviștii și istoricii neangajați politic acceptă fără rezerve opinia că aromânii, denumiți, între altele, în spațiul balcanic și vlahi, termen străin pus în circulație și folosit de slavi, bizantini, otomani etc., au fost și sunt o ramură a poporului român, iar idiomul folosit de ei este un dialect al limbii române.

În spațiul balcanic prezența elementului românesc, alături de alte etnii, a fost atestată de diverse izvoare din zonă sau din afară încă din jurul anului 1000, atunci când în general acolo s-au încheiat diversele etnogenezе. Ni se pare deosebit de semnificativ faptul că de-a lungul multor secole cancelăriile oficiale (precum cea a Bizanțului, Imperiului otoman, Imperiului

habsburgic) desemnau cu termenul de vlah (în diverse variante etimologice) ca aparținând aceleiași etnii atât pe românii din stânga Dunării, cât și pe cei răsfirați în dreapta fluviului în întregul spațiu balcanic.

Existența românismului balcanic a avut o serie de trăsături proprii. Înglobați, dar nu înghițiți, în masa slavă sau grecească din zonele respec-

tive, ei și-au avut propriile îndeletniciri și forme de organizare comunitară.

În secolele XIV-XV, treptat toți românii balcanici au intrat sub regimul turcocratiei, situație care pentru mulți dintre descendenții lor s-a perpetuat până la începutul secolului XX. Sub regimul otoman acești români au alcătuit un element deosebit de activ, fiind în zonă un adevărat ferment cu

Carte poștală din Macedonia
ilustrând portul românilor

un rol deosebit, așa cum a și demonstrat un important intelectual aromân al veacului trecut, Constantin Papanace.

In epoca modernă, în istoria aromânilor au fost două renașteri în timpul cărora ei și-au afirmat clar, atât în limitele Imperiului otoman, cât și în afara acestuia, identitatea și au militat pentru drepturi naționale. Dacă mai multe veacuri regimul românilor din Balcani a fost identic în condițiile stăpânirii otomane, el s-a diversificat în cursul secolului XIX odată cu treptată creare în zonă a diverselor state naționale. Aceste noi realități politice au promovat peste tot, cu toate mijloacele pe care le aveau și le au la dispoziție, o politică de deznationalizare și de asimilare. Școala, armata, administrația, biserica au fost și sunt factori în statele-națiune din zonă ce au contribuit și contribuie la deromânizare. O excepție din acest punct de vedere a constituit-o în epoca modernă, multă vreme, Imperiul otoman.

Autoritățile constantinopolitane au manifestat un spirit de toleranță, de acceptare a

diferitelor realități etnolingvistice, cu condiția afirmării unei lealități față de sistem, ceea ce românii au și făcut multă vreme. Cazul lor a fost special. Împrăștiati ca o pânză în întregul spațiu balcanic, ei nu alcătuiau nicăieri o majoritate pe un spațiu mai întins și ca atare nu-și puteau crea acolo o viață statală proprie. Pe de altă parte, ei se aflau la sute și sute de kilometri de trunchiul masiv al românismului nord-danubian, de care erau despărțiți de numeroase populații de alt neam, și nu puteau milita pentru o adunare laolaltă cu consăngenii în cadrul unui stat propriu. Tinerele state naționale balcanice, de la

tului în românește, și, nu în cele din urmă, reprezentare proporțională pe baze etnice în organismele locale și regionale.

Nu este cunoscut exact numărul românilor trăitori în spațiul balcanic la începutul secolului XX. Cifrele avansate pentru prezența lor acolo au fost extrem de variate. Sârbii, grecii, bulgarii, din motive lesne de înțeles, le-au diminuat prezența până la câteva zeci de mii de oameni, neputând nega complet existența lor. Cercetători străini sau factori neutri au apreciat că în spațiul balcanic, respectiv în Imperiul otoman, trăiau

Școala centrală română de băieți din Crușova, Macedonia

bun început și consecvent, au militat pentru asimilări etnice, situându-se în mod clar pe poziții antiromânești.

Lupta națională a românilor din Peninsula Balcanică, în primul rând a celor din Imperiul otoman, desfășurată cel mai adesea cu sprijinul autorităților de la București, s-a dus pe trei planuri: învățământ primar și secundar în limba națională, organizare bisericească proprie (inclusiv recunoașterea unui episcop sau mitropolit), cu oficierea cul-

600.000-800.000 de români, cărora li se adăugau alte câteva sute de mii trăitori în restul statelor balcanice, Grecia, Serbia, Bulgaria.

La începutul secolului XX statul român a făcut un important efort financiar pentru susținerea celor peste o sută de școli primare și secundare, precum și a zeci de biserici unde se oficia serviciul divin în limba română. Anual după 1895 au fost prevăzute în buget sume între 525.000 lei și 870.000 lei, cărora li s-au

adăugat de regulă și credite suplimentare de alte sute de mii de lei aur. Ajutoarele bănești pentru românii din Balcani erau completate de o serie de societăți sau persoane private.

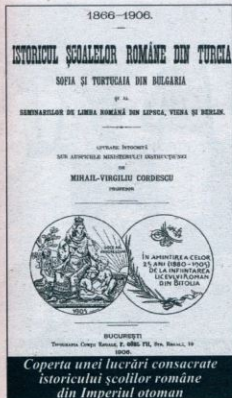
După congresul de la Berlin rețeaua școlară românească inaugurată în 1865 a început să ființeze, fiind în continuă amplificare. Ea se afla în mod direct sub oblăduirea ministerului de resort de la București, ce-i asigura mijloacele materiale și care a și desemnat în mod special revizorii școlari care, în calitate de cetățeni otomani, dar stipendiați de la București după normele func-

instruiesc în propria lor limbă și să întemeieze școli, dar că clerul grec, orbit de ideile sale de intransigență, împinge autoritățile locale să facă dificultăți institutorilor români și chiar să-i persecute. Având în vedere că în împărăție nimeni nu are dreptul să se opună la liberul exercițiu al învățământului școlar și al culturii, veți binevoi a invita pe funcționarii civili puși sub ordinele voastre să se abțină de la orice presiune asupra locuitorilor și să nu se opună fără motiv la exercițiul cultului și al învățământului. Din contră, veți acorda ajutor și protecțiune institutorilor români, totdeauna când vor avea nevoie."

Ca și înaintea, au continuat persecuții împotriva preoților și dascălilor români, ce în fapt s-au intensificat. Ele nu veneau însă practic din partea autorităților otomane, ci din partea altor factori naționali, mai ales din partea elementului grecesc, care își îndrepta acțiunea, nu o dată în forme violente, împotriva sârbilor sau bulgarilor ce se împotriveau și ei în fel și chip acțiunii masive de elenizare promovate și cu sprijinul total al Patriarhiei ecumenice de la Constantinopol.

*Cancelariile
medievale, dar și
cronicarii vremii au
folosit termenul vlah
(valah) pentru a
desemna atât pe
românii de la nord de
Dunăre, cât și pe cei
de la sud de fluviu*

În anul 1903 în Macedonia a avut loc o mare răscoală antiotomană. A existat atunci, pentru o vreme, o republică la Crușevo, în conducerea căreia participau în mod egal români, albanezi și macedoneni. Apoi, în cursul anului 1904 s-au constituit în numeroase sate ale Turciei europene comitete naționale ale românilor. Acestea s-au înfăptuit din inițiativă românească, pe plan local, fără o reglementare venită din partea autorităților centrale cu privire la instituționalizarea concretă a unor astfel de forme de viață națională. De regulă, constituirea comunităților românești într-o serie de societăți se făcea prin adunări speciale, de obicei duminică, când se redactau cuvenitele procese verbale și acte de constituire. Modelul a fost

ționarilor publici ai statului român, trebuia să se ocupe de activitatea școlară și religioasă în rândurile românilor din statul otoman.

Datorită unei situații complexe, la începuturile veacului XX naționalitatea română din Imperiul otoman era tolerată, dar nu recunoscută ca atare. Astfel de realitate se referea și la statutul corpului didactic. Încă din 12 septembrie 1878, printr-un ordin special al marelui vizir Savfetpașa, se ordona: „Sublima Poartă a fost informată că românii vor să se

Copil de aromân

instituit la Salonic în cursul unei adunări de la 15 februarie 1904. Apoi, în principalele orașe balcanice în care românii aveau o pondere însemnată, uneori majoritară, s-au constituit astfel de comunități, ca de exemplu la Corcea, Cumanovo, Veria, Coceani, Elbasan, Ohrida, Uscub etc.

Atunci au fost inițiate și o serie de societăți culturale, cărora li s-au datorat crearea de biblioteci, desfășurarea unor festivaluri naționale, diverse acțiuni de strângere de fonduri pentru ajutorarea școlilor și bisericilor românești. Din mediul urban acțiunea a fost extinsă și în spațiul rural. Au avut loc adunări de constituire a comunităților românești la

Sanmarina (13 iunie 1904), Frașari (22 iunie 1904), Perivoli și Turia (20 iunie 1904), Nicea (10 iulie 1904) etc. La sfârșitul lunii iulie erau constituite în spațiul otoman 56 de comunități românești.

O astfel de învigorare a mișcării naționale a provocat îngrijorarea altor factori naționali din zonă, ducând la o vremelnică colaborare antiromânească între unele elemente ale birocrăției otomane și reprezentanți ai mișcării naționale grecești, inclusiv ai clerului grec cu însemnate poziții în spațiul balcanic. În aceste condiții a avut loc la Ianina un incident. Cei doi revizori ai

fost exprimată foarte clar, între altele, printr-o telegramă expediată la 27 aprilie, în care, urmărindu-se „completă satisfacție”, se cerea, pe lângă eliberarea imediată a celor arestați, despăgubiri și scuze: „Noi pretindem, de asemenea, ca o iradea imperială să regleze de o manieră definitivă situația aromânilor, recunoscându-le aceleași drepturi de care se bucură celelalte naționalități din Imperiul otoman.” În același timp, Ministerul Afacerilor Străine de la București a informat despre situație în diverse capitale europene: Berlin, Viena, Petersburg, Roma, Londra, Paris.

Aromâni fărșeroși din Corcea cu înstitutorii lor (ilustrațiile au fost reproduse cu acordul autorului, Cornelia Beda, din albumul Aromânii, București, 2004)

școlilor românești, Nicolae Tacit și Andrei Balamace, au fost inițial împiedicați de a-și face datoria la școli și biserici și de a avea legături cu consulatul român de care de altfel depindeau administrativ și financiar. Ulterior, ei au fost arestați, împreună cu alte cadre didactice și fruntași români, din ordinul valiului Osman Pașa. Acest act samavolnic a provocat reacția imediată a ministrului României la Constantinopol, A.E. Lahovari care a fost sprijinit îndeaproape de guvernul de la București. Poziția acestuia a

Mai ales Germania, Italia și Rusia au sprijinit poziția românească, în timp ce Austro-Ungaria, Anglia și Franța au dat dovadă de variabilă indiferență, alăturându-se mai apoi totuși cauzei românești. Guvernul de la București își intensifică presiunea amenințând chiar cu ruperea relațiilor diplomatice cu Imperiul otoman. În acest context, la 9/22 mai 1905, sultanul Abdul Hamid dădea o iradea: „Majestatea sa imperială sultanul, care în sentimentele sale de înaltă justiție și de îngrijire părintească pentru popoarele sale își in-

**Tinerele state
naționale răsărite din
fostul Imperiu
otoman au aplicat
aceeași politică față
de românii din
componenta lor:
deznaționalizarea**

tinde binefacerile și favorurile sale asupra tuturor supușilor credincioși, fără deosebire de rasă nici de religie, luând în considerațiune suplicile supuse în timpul din urmă de către supușii săi valahi, a binevoit să ordone ca în virtutea drepturilor civile de care dâșii se bucură cu același titlu ca și ceilalți supuși nemusulmani, comunitățile lor să desemneze pe muhtari (conducător al unui cartier sau sat) conform cu regulamentele în vigoare... "A doua zi, 10 mai 1905, ministrul otoman al Justiției, Abdurrahman, înainta patriarhului ortodox Ioachim III o teșkere: „Consiliul de miniștri a hotărât că valahii nu vor putea fi împiedicați de a celebra ceremoniile cultului de către preoții lor și în limba națională, nici nu vor fi împiedicați de a se servi de această limbă în școlile lor; că le va fi permis de a-și numi proprii lor muhtari, conform legilor în vigoare; că nimeni nu va putea tulbura, în exercițiul funcțiunii lor, pe institutorii și pe inspectorii învățământului pe care comunitatea valahă i-ar numi și că, în fine, valahii vor lua parte la

***După 1905, românii
din Imperiul otoman
s-au bucurat de
condiții mai bune
decât cei din
Transilvania,
Bucovina sau
Basarabia***

alegerile membrilor consiliilor administrative."

Actul din 1905 are o valoare deosebită. El a fost rezultatul eforturilor concertate ale fruntașilor politici ai românilor balcanici și ale cercurilor oficiale de la București, ce au reușit atunci să dobândească și un sprijin internațional. În actele oficiale de atunci, ca de altfel în diverse alte forme, se considera că aromânii trăitori în Imperiul otoman, în general în dreapta Dunării, nu erau altceva decât o ramură a națiunii române și nicidecum un popor distinct, nefiind așadar vorba de o recunoaștere a unei realități

etnodemografice aparte în spațiul sud-est european.

Ziua de 9/22 are o semnificație deosebită în istoria românității balcanice, dar nu poate fi considerată o zi națională în sensul recunoașterii unei identități distincte de cea a altor balcanici sau a fraților lor de la nordul Dunării.

Atunci, printr-un adevărat document constituțional, se garanta școala, biserica și autoconducerea locală. Se crea în acest mod baza legală pentru a asigura locuitorilor din Imperiul otoman o situație națională care să le permită cultivarea în limba proprie, perpetuarea individualității lor etnice și participarea pe această bază la întreaga viață a statului ai cărui cetățeni erau. Într-un fel, se deschidea calea spre un regim mai bun decât cel pe care îl aveau atunci îndepărtații lor frați din Transilvania și mai ales din Basarabia. Acest statut a garantat timp de câțiva ani românilor din zonă o situație națională pe care nu au mai avut-o în istoria lor nici mai înainte, nici după aceea. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

La nivel oficial, mai ales între casele domnitoare înrudite, relațiile dintre cele două regate erau foarte bune. Regina Maria a României ținând în brațe pe principele Dušan-Petru al Iugoslaviei

Existența comunității românești din această provincie iugoslavă a fost pusă la grele încercări în toată perioada interbelică. Prin colonizări masive de populație slavă, exproprieri și blocarea învățământului în limba maternă, românii au fost supuși unei permanente politici de asimilare prin sărbizare.

Câteva aspecte ale acestei politici au fost prezentate în prima parte a articolului (Magazin istoric, nr. 4/2005). Iată alte secvențe din istoria zbuciumată a acelor ani.

ROMÂNII DIN BANATUL SÂRBESC ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

De la stânga la dreapta: regele Alexandru și regina Elisabeta a Iugoslaviei, Ferdinand al României, Ducele și Ducesa de York. În dreapta: Principele Paul al Serbiei și Prințesa Olga a Greciei, la nunta de la Belgrad a Marioarei, principesa de România, cu viitorul rege al Iugoslaviei Petru II

Drd. GABRIEL ION ANDREI

Printre numeroasele documente pe care le-am putut cerceta se află și nota nr. 1.703 din 25 august 1921, pe care Marele Stat Major (Secția IX, Divizia III) a înaintat-o Ministerului Afacerilor Străine. Nota respectivă reproducea Buletinul Informativ nr. 18, din 31 iulie 1921, al Diviziei I din cadrul Corpului VII Armată română, în care se arăta că „sârbii au deținut [arestat] un număr de 60 de români din Banat, în frunte cu dr. Nicolae Popovici, avocat din Vârșet, găsind la ei manifeste care au fost trimise din Viena“.

Un strigăt disperat

Conținutul manifestelor era următorul: „Frați români, cu tot sângele vărsat, visul secular nu s-a împlinit. România Mare nu este întru adevăr făptuită, căci lipsește elementul cel mai înțelept, cel mai harnic. Lipsiți voi, frați bănățeni, cari ați schimbat jugul unguresc cu jugul aprig sârbesc. Lipsiți voi frați [români] macedoneni, cari ați schimbat jugul turco-bulgar cu jugul tiran sârbesc. Lipsiți voi frați din Valea Timocului, cari ați rămas tot sub jugul dușmănos al sârbilor [...]

Frați români, ziua desjugărei se apropie, să nu credeți că noi v-am uitat [...]“

Din câte ne-am putut da seama, era vorba despre o acțiune de mai mare amploare. Legația română din Varșovia, prin telegrama nr. 1.797 din 3 mai 1922, anunța că primise o broșură, pe care nu erau indicate numele editorului și al orașului în care fusese tipărită, intitulată *Le cri désespérée d'un peuple enchaîné – Banat, Timoc, Macedoine* (Strigătul disperat al unui popor încătușat – Banat, Timoc, Macedonia), în limbile franceză și engleză, pe baza căreia se so-

licita trimiterea „prin cek la adresa Oesterreichische Central-Boden-Credit-Bank Wien, Hohenstaufengasse 12, compte courant Missir et Crăciunescu, suma de 10 franci sau echivalentul acestei sume pentru cheltuielile de imprimărie, precum și orice supliment de bani lăsat la aprecierea trimițătorului spre a veni în ajutor acestor români”.

Mai multe date aflăm din telegrama nr. 1.539, din 12 iunie 1922, a Legației României din Viena: „Autorul moral al broșurei, după cum se crede aici, ar fi dl. I. Grădișteanu, președintele Societății Macedo-Române din București. D-sa ar fi trimis în străinătate ca agenți propagandiști pe Missir și Cră-

I.G. Duca de un român din Banatul sârbesc, protopresbiterul Traian Oprea. „Vorbii de sârbi ca de un popor brav, viteaz etc. ... Această «prietenie» o accentuați numai dvs., iar pentru sârbi sunteți «*rumunska stoka*» («ciurdă de vite») [...]»

Vă sunt cunoscute prigonirile lor contra românilor din Timișoara și azi din Banat[ul iugoslav] conduse de autorități[le sârbe] [...] Românii timocenii când intră în Niș, la marginea orașului trebuie să-și schimbe portul în sârbește, de frică. Deputații români timocenii nu îndrăznesc să se declare că sunt români sau să vorbească în public românește în Belgrad [...]

Care e steaua care călăuzește

Belgradul? Este panslavismul. Este o țară de la Marea Adriatică la cea Neagră [...].

Noi fără amor pro-

strict luat. Avem sate cu iluminare electrică, nu-i o palmă de pământ nelucrat, biserici încăpătoare cum nu-s nici în București, sate cu 50 mașini de treierat, cu câte două-trei sute de abonați la ziare. Cu garde secrete gata de orice, țărani cu venituri anuale de 1-2.000.000 lei și totul [realizat] sub dominațiune străină [austro-ungară], cu zeci de mii de iugăre cumpărate de la baronii unguri, de la nemți și sârbi...

Noi vă zicem «părăsiți politica lui Take Ionescu, lăsați la o parte alianța cu panslavii și cerem [la România] Banatul întreg»...

Dvs. ziceți: «momentan situația internațională ne silește a vă jertfi, dar nu vă uităm peste 20 de ani» etc. Noi vă răspundem: «Nu o să ne mai întâlnim, nici urmă de români nu va mai fi acolo.»

Hora noastră

La 10 februarie 1923, la Alibunar, s-a desfășurat congresul de constituire a Partidu-

Biserica din localitatea Malainița

ciunescu, ca să adune ajutoare pentru românii din Banat, Timoc și Macedonia [...]. Cercetările noastre au stabilit cu precizie că această broșură n-a putut fi editată în Viena, căci atât caracterul tiparului, cât și literele sunt străine tipografiilor locale.”

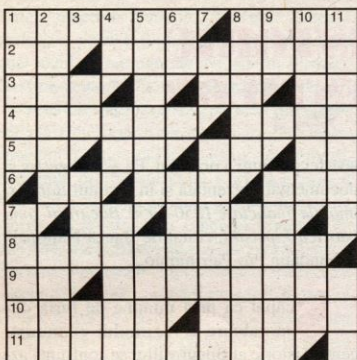
O ascuțită și cuprinzătoare analiză, atât a dificultăților cu care se confruntau românii din Banatul iugoslav, cât și a politicii duplicitare a Belgradului, apare și în memoriul înaintat în 1922 ministrului

priu îndrăznim a afirma că cele vreo 40 sate ale noastre [românești din Banatul iugoslav] valorează în avere, calitate morală, putere de muncă, voință de jertfă atât cât întreg Banatul românesc,

Catedrala sârbească din Timișoara

EUROPA - de la mitologie la istorie

ORIZONTAL: 1) Hesiod, în a sa *Theogonia* (*Facere a lumii*), a scris (în sec. VIII î.Hr.) că una din fiicele lui Okeanos și Thetis, divinități ale apelor, a fost și...; în timp ce culegea flori, Zeus a văzut-o și s-a îndrăgostit de ea – Țesătură cu dungi în relief. 2) Leșin! – La finele sec. XIX se deschide era imperialismului; prin aplicarea forței se încearcă reîmpărțirea sferelor de influență pe continentul nostru, ceea ce va genera cele două ... mondiale. 3) În taină! – Puse în temă! – Liviu Rebreanu. 4) Cel mai mare ... al civilizației europene a fost fascismul, curent politic nefast care a instaurat vremelnice dictatura cea mai șovină și reacționară – Continentul nostru are denumirea de astăzi din sec. V î.Hr. când medicul Hipocrat din Kos (c. 460-c. 377 î.Hr.) așază hotarul estic la Marea de 5) Alfred Nobel – Olahus Nicolaus – Han gol! – Primele tiranii! 6) Perioadă istorică – Treabă neterminată! – Milion (abr.)! 7) Alexandru Averescu – Harpă (var.). 8) Într-o a treia fază (începând cu sec. IV-V d.Hr.) au loc ciocnirea și ulterior fuziunea între populațiile romanice cu cele 9) În Buda! – Obiceiuri, datini și credințe statomice de-a lungul istoriei în toate țările Europei. 10) Veche formă de guvernământ predominantă în Europa, existentă și azi în unele țări ca Anglia, Spania ș.a. – Trecută cu vederea. 11) Anaximandru din Milet (sec. VI î.Hr.), autor

al unei prime hărți în folosul navigatorilor, mărginește Europa de Vest de la Coloanele lui Hercules, astăzi...

VERTICAL: 1) Civilizația și istoria politică europeană încep odată cu construirea acestui prim stat (de fapt mai multe orașe-cetăți) pe coastele Mării Egee – Înserare. 2) Nume generic pentru diverse organizații politice și economice europene în prezent – Concepții noi, apărute în Europa după Revoluția franceză de la 1789. 3) Nicu Steinhardt – Confuz – Gheorghe Brătianu. 4) În nord! – Modă! – Arbore cu lemn alb și tare. 5) Într-o a patra etapă (sec. XVI-XVIII), Europa nobiliară continuă pe cea feudală, menținându-se preponderența marilor proprietari de ... – Cea bizantină, realizată în sec. V-XV, a fost creată după descrierile din Biblie și după canoanele religioase. 6) Emile Zola – A nu reuși. 7) Benă! – ...din Halicarnas (c.484-c.435 î. Hr.), cunoscutul autor al unei istorii generale a Europei, a scris că Europă a fost fiica regelui fenician din Tyr, răpită de corăbierii greci. 8) Într-o a doua fază, Europa, de la Mediterană până la Rin și Dunăre, se află sub stăpânirea acestui imperiu, al cărui prim împărat a fost Octavian Augustus (27 î. Hr.-14 d. Hr.) – Renumere. 9) Capul lui Iancu! – Horia, Giordano Bruno și mulți alți mari europeni care au îndurat suferințe pentru ideile și convingerile lor (sing.). 10) Traian Vuia, Louis Blériot și alții care au dus faima aviației europene – Suflet de teist! 11) Supuse, slugarnice – Din nou.

D. CIREAȘĂ

Soluția integramei Români care ne-au marcat istoria în secolul XX

C – U – POM – L – COANDA – ASA – MN – VLAICU – HAGI – ACORD – NAUT – VUIA – SER – ITA – NT – CASTA – PU – PI – MU – SARM – H – SOLII – IA – INOCENTA – N – UR – STANCI – ENESCU – TAU – TS – UIMIT – PACE – RACAN – SUIRE – ERA

DIALOG CU CITITORII

PASIUNE PENTRU ISTORIE

Doamna SILVIA DIACONIȚĂ, din Tecuci, jud. Galați, ne scrie:

Dezlegarea concursurilor a devenit pasine și tradiție în familie. Ca tânără profesoară, cu vreo trei decenii în urmă, confruntam răspunsurile găsite cu ale tatălui meu, prin poștă, eu la Tecuci, el într-o comună din județul Bacău. Apoi l-am atras și pe fiul meu, iar acum, ca bunică pensionară, îl inițiez și pe nepot.

Pasiunea și interesul pentru istorie stârnite de tatăl meu, cultivate de profesoara de istorie și diriginta din liceu, au fost puternic susținute de revista *Magazin istoric*.

Seriozitatea selectării articolelor publicate, diversitatea și acuratețea temelor abordate, îmbunătățirea prezentării grafice sunt doar câteva repere care o fac deosebit de interesantă și utilă tuturor generațiilor și vârstelor. Revista *Magazin istoric* oferă cu adevărat știință, cultură, educație, exact de ce avem mai multă nevoie.

Rubricile propuse sunt foarte atractive, le citesc cu plăcere, sunt foarte utile dascălilor și elevilor. Dar memorialistica „Istorie trăită“, „Chipuri uitate“ ș.a. au pentru mine o savoare, un parfum, o nostalgie deosebită.

Găsesc descori relatate evenimente, fapte, momente trăite și de părinții mei, refugiați din Basarabia, o dată în cumplitul an 1940, apoi în tragicul an 1944. Cum ei nu mai sunt, iar când, cu teamă, ne mai povestea câte ceva, eram mai tineri, nu înțelegeam prea bine și din cauza puternicei propagande din școală și media eronate.

citesc acum cu mare emoție relatările contemporanilor lor.

De aceea vă rog să continuați și cu acest gen de istorie vie, trăită. Mai sunt încă în viață oameni-eroi care pot prezenta tablouri veridice ale epocii (trăite), au amintiri, note, jurnale, evenimente din război, refugiu, deportări sau rezistența anticomunistă. Sunt sigură că vor impresiona profund și generația tânără, care trebuie să cunoască tragicul adevăr.

APARITHI

Am primit la redacție mai multe reviste, pe care le semnalăm cititorilor noștri:

Restituiri, revistă trimestrială de istorie, ce apare la Pitești, anul 2, nr. 5, martie 2004, publicație ce apare sub egida Asociației Naționale „Cultul eroilor”, filiala Argeș, a Facultății de Istorie, Filozofie și Jurnalism, secția Istorie-Muzeologie, și a Centrului de studii și de păstrare a arhivelor militare și istorice „General Radu Rosetti”. Din sumar menționăm articolul În memoriam istoricului Valeriu Florin Dobrinescu.

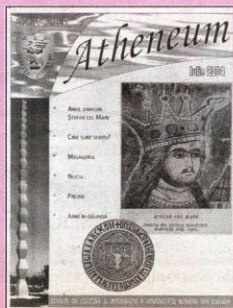
Atheneum, volumul 4, numărul 7, din iulie 2004, re-

văstă de cultură și informație a comunității române din Canada, publicație lunară, cu scopul de a promova realizările artistice și culturale ale membrilor comunității românești din diaspora nord-americană și legăturile culturale-artistice cu țara.

Porțile de Fier, anul VIII, nr. 1 (14) 2004, revistă de istorie și cultură editată de Societatea de istorie și cultură „Mehedinți-Porțile de Fier“, în colaborare cu Societatea de Științe Istorică – Filiala Mehedinți și Societatea Culturală Agrară „Satul românesc“.

BISMARCK SAU BISMARCK?

Doamna ELENA CĂLIN, din București, B-dul Iuliu Maniu nr. 35, ne pune în trebarea care este grafia corectă a numelui cancelarului german Otto von Bismarck, cu -ck final sau numai cu -k, pentru că, adaugă cititoarea noastră, relativ recent l-a întâlnit repetat numai cu -k. Familia nobilă prusacă Bismarck, cunoscută din a doua jumătate a secolului XIII și denumită după toponimul unui mic oraș, Bismark, din apropierea Stendalului, se scrie corect Bismarck. A fost opțiunea clanului, am putea glumi noi astăzi: el a adăugat o consoană când a împrumutat numele. Iar arhipelagul omonim, din sud-vestul Pacificului, ca și nava de linie germană scufundată de marina britanică în mai 1941 au păstrat și ele grafia contelui Otto Eduard Leopold von Bismarck (1815-1898), cancelar între anii 1871 și 1890.

CONTENTS (Romanian History) B.H. Liddell Hart How did the war begin? • S. Ispas Easter celebrations • C.

Isărescu, O. Adler, G. Lăcătușu, I. Lăcustă, I. Murariu, V. Cosma 60 years since the end of the Second World War: testimonies • I. Bulei The Romanian kings in Venice, in 1883 and 1891 • M.R. Roșu Monuments dedicated to the Independence in Calafat • S. Iftimi The legend and its historical basis: Prince „Bulrush” • Gh. Zbucnea 1905. The position of the Romanians from the South of the Danube • G.I. Andrei The Romanians from the Serbian Banat during the interbellum period (II) • M. Ștefan The historical center of Bucharest – a concern of National Bank • D. Matei A Romanian-British conference • G. Filitti Romania 100 years ago • N. Stroescu-Stînișoară „Free Europe”, an inside perspective (II) • S. Câlția Decorations from the war of independence • C. Rezachevici Readers ask and historians answer: Vlad the Impaler, a remote case of cruelty of the Middle Ages? • E. Chele The story of a deported woman from Bessarabia (V) • Romanian Documents at Hoover Institution (XLIII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) B.H. Liddell Hart Comment a commencé la guerre? • S. Ispas Les fêtes pascales

• C. Isărescu, O. Adler, G. Lăcătușu, I. Lăcustă, I. Murariu, V. Cosma 60 ans depuis la fin de la deuxième guerre mondiale: témoignages • I. Bulei Les Rois de la Roumanie à Venise, en 1883 et 1891 • M.R. Roșu Les monuments de l'Indépendance à Calafat • S. Iftimi La légende et son fondement historique: Le voïvode „Le Jonc” • Gh. Zbucnea 1905. Le statut des Roumains au sud du Danube • G.I. Andrei Les Roumains du Banat serbe durant l'entre-deux-guerres (II) • M. Ștefan Le centre historique de la capitale, un centre d'intérêt pour la Banque Nationale • D. Matei Un colloque roumano-britannique à Bucarest • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • N. Stroescu-Stînișoară „L'Europe libre”, vue intérieure (II) • S. Câlția Décorations de la guerre de l'indépendance • C. Rezachevici Les lecteurs demandent, les historiens répondent: le prince Vlad l'Empaleur, un cas isolé de cruauté au Moyen Age? • E. Chele L'histoire d'une déportée de Bessarabie (V) • Documents roumains à Hoover Institution (XLIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Б.Х. Лидл Харт Как началась война? • С. Испас Пасхальные праздники

• К. Исэреску, О. Адлер, Г. Лăкутушу, И. Лăкуста, И. Мурариу, В. Косма Концы второй мировой войны – 60 лет • И. Булей Короля Румыны посетили Венецию в 1883 и 1891 гг. • М.Р. Рошу Памятники независимости в городе Калафате • С. Ифтимии Легенда и её историческая основа: царь „Рогоз” • Г. Збукня 1905. Статус румынов на юге Дуная • Г.И. Андрей Румыны сербского Баната в межвоенный период (II) • М. Штефан Исторический центр столицы, озабоченность Национального Банка • Д. Матей Румыно-британский colloquium • Дж. Филитти Румыния 100 лет назад • Н. Строеску-Стинишоарэ „Свободная Европа” взгляд изнутри (II) • С. Кыльяна Награды войны за независимость • К. Резакевич Читатели спрашивают, историки отвечают: был ли Влад Цепеш единственный случай жестокости в Средневековье? • Е. Челе Повесть ссыльной из Бессарабии (V) • Румынские документы в Институте Гугера (XLIII)

INHALT (Rumänische Geschichte) B.H. Liddell Hart Wie begann der Krieg? • S. Ispas Die Osterfeiern

• C. Isărescu, O. Adler, G. Lăcătușu, I. Lăcustă, I. Murariu, V. Cosma 60 Jahre seit dem Ende des zweiten Weltkrieges: Berichte • I. Bulei Die Könige Rumäniens in Venedig, 1883 und 1891 • M.R. Roșu Die Monumente der Unabhängigkeit in Calafat • S. Iftimi Die Legende und ihre historische Grundlage: Fürst „die Binse” • Gh. Zbucnea 1905. Der Status der Rumänen südlich der Donau • G.I. Andrei Die Rumänen aus dem Serbischen Banat in der Zwischenkriegszeit (II) • M. Ștefan Das historische Zentrum der Hauptstadt – Interessengebiet der Nationalbank • D. Matei Rumänisch – britisches Kolloquium • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • N. Stroescu-Stînișoară „Freies Europa” – Blick von Innen (II) • S. Câlția Auszeichnungen aus dem Unabhängigkeitskrieg • C. Rezachevici Die Leser fragen, die Historiker antworten: Vlad der Pfähler, ein Einzelfall der Grausamkeit im Mittelalter? • E. Chele Die Geschichte einer Deportierten in Bessarabien (V) • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XLIII)

SUMARIO (Historia romana) B.H. Liddell Hart Cómo ha empezado la guerra • S. Ispas Las Fiestas Pascuales • C.

Isărescu, O. Adler, G. Lăcătușu, I. Lăcustă, I. Murariu, V. Cosma Confesiones a los 60 años desde el final de la Segunda Guerra Mundial • I. Bulei Los Reyes de Rumanía a Venecia, en 1883 y 1891 • M.R. Roșu Los monumentos a la Independencia en Calafat • S. Iftimi La leyenda y su base histórica: el Príncipe „Caña” • Gh. Zbucnea 1905. Los Estatutos de los rumanos al sur del Danubio • G.I. Andrei Los rumanos del Banato servio en el período interbélico (II) • M. Ștefan El centro histórico de la Capital – punto de interés para el Banco Nacional • D. Matei Coloquio rumano-británico • G. Filitti Rumanía hace 100 años • N. Stroescu-Stînișoară „Europa libre”, vista del interior (II) • S. Câlția Condecoraciones de la Guerra de Independencia • C. Rezachevici Los lectores preguntan, los historiadores responden: ¿fue Vlad el Empalador un caso de crueldad aislado en el Medievo? • E. Chele La historia de una desterrada de Besarabia (V) • Documentos rumanos en Hoover Institution (XLIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-

224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 24 000 - Lei noi 2,40

